

ONDERZOEK NAAR HET ONDERWIJSKUNDIG RAPPORT

Onderzoek naar het onderwijskundig rapport

F. Baarveld
D. Oudenhoven

ITS - Nijmegen

8 2001 ITS, Stichting Katholieke Universiteit te Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Stichting Katholieke Universiteit te Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van het ITS-onderzoek naar het onderwijskundig rapport. Het onderzoek geeft een overzicht van wijze waarop het onderwijskundig rapport ingang heeft gevonden in de praktijk van het onderwijs. Aan de orde komen de vorm en inhoud van de rapportage, de gehanteerde procedures en termijnen, en de besluitvorming. Daarnaast is de scholen gevraagd naar hun ervaringen in het gebruik en is in kaart gebracht welke gevolgen het onderwijskundig rapport heeft (gehad) voor de zorg voor en verwijzing van leerlingen met problemen.

Oprachtgever van het onderzoek is de Programmacommissie Beleidsgericht Onderzoek Primair Onderwijs (BOPO) van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

Het onderzoek is uitgevoerd door mw. ir. F. Baarveld en mw. dr. D. Oudenhoven (tevens projectleider). Daarnaast hebben medewerkers van de afdelingen ITS-data, Tekstverwerking en Grafische Verzorging, en Reprografie van het ITS een bijdrage geleverd aan de uitvoering van het onderzoek en de rapportage.

Wij zijn dank verschuldigd aan de leden van de (voormalige) Regionale Verwijzingscommissies (RVC), intern begeleiders, zorgcoördinatoren en andere functionarissen die hun medewerking hebben verleend aan het onderzoek.

ITS - Nijmegen

mw. prof. dr. H. Dekkers,
plv. directeur

Inhoudsopgave

Voorwoord	v
1 Achtergrond en opzet van het onderzoek	1
1.1 Verwijzing naar het speciaal (basis-)onderwijs	1
1.2 Het onderwijskundig rapport	2
1.3 Gevolgen van het onderwijskundig rapport	4
1.4 Onderzoeksvragen en -opzet	5
1.5 Leeswijzer	6
2 Het oriënterend onderzoek	7
2.1 Doel en inhoud van de verkenning	7
2.2 Resultaten van de verkenning	7
2.2.1 Gebruik van het Model Onderwijskundig Rapport	7
2.2.2 Eisen aan de rapportage	8
2.2.3 Gevolgen voor de opvang en verwijzing van zorgleerlingen	9
2.2.4 Ervaringen van RVC=s	10
2.2.5 Ervaringen van scholen	12
2.2.6 Veranderde taken van RVC en PCL	13
2.3 Conclusies in verband met de overige deelstudies	14
3 Inventariserend onderzoek bij de RVC=s	15
3.1 Opzet van het onderzoek	15

3.1.1	Benadering van de populatie en respons	15
3.1.2	Onderzoeksinstrument	15
3.1.3	Analyse van de gegevens	16
3.2	Resultaten van het onderzoek	16
3.2.1	Vorm en inhoud van het onderwijskundig rapport	17
3.2.2	Eisen waaraan het onderwijskundig rapport moet voldoen	20
3.2.3	Besluitvormingsprocedures en -termijnen	23
3.2.4	Aantallen en aard van de beschikkingen	24
3.2.5	Oordeel over de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten	26
3.2.6	Gevolgen van de taakoverdracht van de RVC aan de PCL	28
3.3	Samenvatting	30

4 Onderzoek naar de ervaringen van basisscholen	33
4.1Opzet van het onderzoek	33
4.1.1Selectie van scholen en respons	33
4.1.2Onderzoeksinstrument	34
4.1.3Analyse van de gegevens	35
4.2Resultaten van het onderzoek	35
4.2.1Aantal onderwijskundige rapporten, bestede tijd en werkwijzen	36
4.2.2Gevolgen van het onderwijskundig rapport voor de zorgleerlingen	40
4.2.3Gevolgen voor leerkrachten, scholen en samenwerkingsverbanden	42
4.2.4Overgang van RVC naar PCL	46
4.3Samenvatting	49
5 Conclusies omtrent het gebruik van het onderwijskundig rapport	51
5.1Beantwoording van de onderzoeksvragen	51
5.1.1De ervaringen van basisscholen met het onderwijskundig rapport	51
5.1.2Gevolgen voor de verwijzing van leerlingen	55
5.1.3Gevolgen voor de zelfevaluatie van leerkrachten en scholen	56
5.1.4Andere gevolgen van het onderwijskundig rapport	58
5.1.5Implicaties van de taakverandering van de PCL	58
5.2Aanbevelingen voor het beleid	60
Literatuur	63

1 Achtergrond en opzet van het onderzoek

1.1 Verwijzing naar het speciaal (basis-)onderwijs

Er is in de afgelopen decennia een groot aantal publicaties verschenen waarin kritiek wordt geuit op de procedures voor de aanmelding en toelating tot het speciaal (basis-)onderwijs (Inspectierapport, 1986; Meijer, 1988; Oudenhoven, De Keyzer & Dröge, 1991; Petersen & Oudenhoven, 1994; Pijl, 1988). Een eerste bezwaar is dat deze procedures grote regionale verschillen vertonen; van enige uniformiteit is geen sprake. Een tweede probleem betreft het ontbreken van duidelijke en eenduidige criteria voor toelating. Met name voor het SBO en het onderwijs voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen geldt dat de daar geldende toelatingscriteria (o.a. intelligentie, leerachterstand, gedrag) door scholen zeer verschillend worden toegepast. Het vermoeden dat de belangen die de betrokken diagnostici kunnen hebben bij plaatsing van een leerling hierin een rol spelen ("hoe meer leerlingen, hoe meer uren"), blijft in dit verband - ondanks tegensprekende onderzoeksresultaten (Oudenhoven e.a., 1991) - ook steeds de kop weer opsteken. Tot slot laat de kwaliteit van het diagnostisch onderzoek te wensen over. De betrouwbaarheid en validiteit van de gehanteerde diagnostische instrumenten zijn vaak onvoldoende, de bijdrage van de diagnostiek aan de invulling van het onderwijs blijkt gering, en de werkwijze en besluitvormingsprocessen van de commissie zijn over het algemeen weinig systematisch en ondoorzichtig.

Alhoewel de roep om verbetering van de procedures voor verwijzing en toelating van leerlingen tot het S(B)O aldus bepaald niet nieuw is, is de kracht ervan onder invloed van het WSNS-beleid sterk toegenomen. Door de wettelijke instelling van de Regionale Verwijzingscommissies (verder aangeduid als RVC=s) in januari 1996 trachtte de overheid te komen tot meer inzichtelijke en onafhankelijk getoetste procedures voor verwijzing van leerlingen. Het voornaamste doel van de instelling van de RVC=s was de beheersing van

de groei van het SBO (vroeger: lom en mlk) en zmok¹. Een belangrijke nevendoelestelling betrof de accentuering van de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de scholen in de samenwerkingsverbanden (SWV=s) voor de opvang van zorgleerlingen in het basisonderwijs. Met dit oogmerk is door de overheid, wat later in 1996, bepaald dat het budget van de Commissies van Onderzoek van de SBO-scholen voortaan voor tweederde deel moet worden aangewend ten gunste van leerlingen in het basisonderwijs. Per 1 augustus 1998 zijn door een nieuwe bekostigingssystematiek naar verhouding weer meer zorgmiddelen beschikbaar gesteld aan het basisonderwijs, ten koste van een deel van de rechtstreekse financiering van het SBO.

De toenemende verantwoordelijkheid van de SWV=s voor de opvang van leerlingen met problemen in het regulier onderwijs heeft geleid tot de totstandkoming van bovenscholse zorgtrajecten, die aansluiten bij de interne zorgstructuur van de scholen. Deze zorgtrajecten, waarin basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en onderwijsbegeleidingsdienst (OBD) samenwerken, blijken overigens voor de afzonderlijke SWV=s sterk te variëren, zowel naar opzet als ontwikkelingsstadium (Den Dulk, 1995; Peschar & Meijer, 1997; Petersen, 1996; Van der Pluijm & Diepstraten, 1996). Alle leerlingen die voor een SBO-verwijzing worden aangemeld, dienen het hele zorgtraject - ook wel aangeduid als voortraject - te hebben doorlopen. De beoordeling van de toelaatbaarheid van een leerling tot het SBO geschiedt op basis van een onderwijskundig rapport (OWR) waarin de verwijzende school een beschrijving geeft van de onderwijsleerproblemen van de leerling en de aard en effecten van de hulp die de school hem heeft geboden.

Sinds 1 augustus 1998 behoort het beoordelen van de toelaatbaarheid van leerlingen tot het SBO niet langer meer

---

¹ Dit zijn de scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom), eventueel in combinatie met een afdeling voor in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk); moeilijk lerende kinderen (mlk); en zeer moeilijk opvoedbare kinderen (zmok). Sinds augustus 1998 wordt het onderscheid tussen lom- en mlk-scholen niet meer gemaakt en worden zij aangeduid als scholen voor speciaal basisonderwijs (SBO).

tot de taken van de RVC=s. Deze taak is nu in handen van de Permanente Commissies Leerlingenzorg (PCL=s) die deel uitmaken van de SWV=s. Het onderwijs aan leerlingen met problemen - met als sluitstuk een eventuele verwijzing naar het SBO - is door deze taakverschuiving geheel de verantwoordelijkheid geworden van de SWV=s. Met deze taakverschuiving van de RVC naar de PCL is overigens ook de reikwijdte van de bevoegdheid gewijzigd. De taken van de PCL betreffen de huidige speciale basisscholen (de vroegere lom- en mlk-scholen), terwijl de taken van de RVC zich ook uitstrekten tot het zmk-onderwijs. Ook werd door deze maatregel tegemoet gekomen aan de kritiek van scholen dat het functioneren van de RVC=s te bureaucratisch zou zijn (zie ook paragraaf 1.3). De RVC=s fungeren nu als beroepsinstanties voor de PCL=s.

1.2 Het onderwijskundig rapport

Wanneer basisscholen een leerling ter verwijzing naar het speciaal basisonderwijs bij de PCL - en in het verleden bij de RVC - aanmelden, zijn ze wettelijk verplicht een onderwijskundig rapport over deze leerling op te stellen. In het onderwijskundig rapport moet worden aangegeven waarom de betrokken leerling niet op de school kan worden gehandhaafd en met welke maatregelen de school heeft getracht de leerling de geëigende hulp te bieden. Tevens moeten de gegevens in het onderwijskundig rapport zijn onderbouwd met toetsuitslagen, onderzoeks- en observatieverslagen, verslagen van leerlingbesprekingen, handelingsplannen e.d. Bij de opstelling van het onderwijskundig rapport en eventuele aanvullende diagnostische gegevens kunnen de scholen een beroep doen op de deskundigheid van het SBO (Van der Leij, Den Dulk, Struiksma & Kool, 1995; Van der Leij, 1996).

In opdracht van het Procesmanagement WSNS is een >Model Onderwijskundig Rapport= ontwikkeld dat voldoet aan de bedoelingen van de wet. We geven van dit model een korte beschrijving.

Het Model Onderwijskundig Rapport omvat de volgende categorieën (Procesmanagement, 1995):

- *zakelijke gegevens*: biografische gegevens van de leerling, gegevens over het gezin en gegevens over de school;
- *samenvatting* (pas in te vullen nadat het hele rapport is opgesteld): van de aard van het onderwijsleerprobleem, de voorgestelde oplossing en de opvatting van de ouders;
- *probleemsignalering*: globale karakterisering van de problematiek, onderdelen waarbij de problemen zich voordoen (leerproblemen, gedragsproblemen, fysieke problemen, werkhouding) en groep waarin deze zich manifesteerden;
- *leerproblemen*: analyse van de gesignaleerde leerproblemen (aan de hand van een bijgeleverd formulier) betreffende de gebieden spel, ordenen, taal, woordenschat, ruimte en tijd, begrijpend lezen, spelling en rekenen/wiskunde, gevolgd door een beschrijving van de factoren (klas/onderwijs, kind, gezin/omgeving) waaraan de problematiek wordt toegeschreven en de maatregelen die nodig zouden zijn;
- *gedragsproblemen*: analyse van de gesignaleerde gedragsproblemen (aan de hand van een bijgeleverd formulier) ten aanzien van de categorieën: overactief gedrag, naar buiten en binnen gericht probleemgedrag en werkhouding, ook hier weer gevolgd door een beschrijving van de oorzakelijke factoren en de benodigde maatregelen;
- *genomen maatregelen*: beschrijving van de maatregelen, uitgesplitst naar pedagogische, didactische en organisatorische maatregelen, die door de school zijn genomen, al dan niet in samenwerking met andere instanties binnen of buiten het samenwerkingsverband.

Van dit model-rapport, of varianten erop, wordt door bijna tweederde van alle SWV=s gebruik gemaakt. De eisen die door de RVC=s aan de rapportage werden gesteld en de procedurele afspraken bleken echter nogal te verschillen (Van der Pluijm & Diepstraten, 1996). Tevens is gebleken dat een aantal SWV=s het onderwijskundig rapport (of een deel daarvan) hanteert als aanmeldingsformulier voor het bovenschoolse zorgtraject (Petersen, 1996).

1.3 Gevolgen van het onderwijskundig rapport

In de praktijk is melding gemaakt van verschillende, elkaar ook tegensprekende effecten van het onderwijskundig rapport en de RVC (Van der Leij, 1996; Petersen, 1996; Van der Pluijm & Diepstraten, 1996; Pijl, 1997). De procedures van de RVC zouden te bureaucratisch zijn en hierdoor de verwijzing en toelating van leerlingen tot het SBO (en zmk) ernstig compliceren en vertragen. Scholen zouden door de extra drempel leerlingen ten onrechte niet of veel te laat voor het SBO aanmelden. Ook zouden de beslissingen van de RVC (te) lang op zich laten wachten. De weerstanden van basisscholen tegen het onderwijskundig rapport zouden hierdoor steeds meer toenemen. Dit laatste effect zou nog worden versterkt door het beleid van de samenwerkingsverbanden die in toenemende mate het onderwijskundig rapport hanteren als aanmeldingsformulier voor het voortraject. De consequentie hiervan was dat scholen niet alleen voor verwijzing naar het SBO een extra drempel zouden ervaren, maar ook voor lichtere vormen van bovenschoolse zorg.

Van de andere kant is erop gewezen dat de procedures van de RVC de scholen juist aanzetten tot extra zorgvuldigheid bij de aanmelding van leerlingen voor het SBO. Scholen moeten de aanmelding immers uitvoerig beargumenteren. Voorts is de verwijzingsprocedure in elk geval op regionaal niveau gestandaardiseerd, hetgeen bijdraagt aan de vergelijkbaarheid van de beslissingen binnen de regio=s. Tot slot zouden leerkrachten en scholen, doordat zij worden geconfronteerd met de noodzaak een nauwkeurige beschrijving te geven van de problematiek van de leerling en de door de school getroffen maatregelen, zich er meer bewust van worden dat onderwijsleerproblemen het gevolg zijn van de wisselwerking tussen de leerling en de schoolse omgeving, en dus niet alleen kunnen worden toegeschreven aan individuele problematiek. Dit besef zou het realiseren van adaptief onderwijs door de scholen belangrijk verder kunnen helpen. Niet alleen door verandering van attitude, maar ook door een toenemend inzicht in de eigen mogelijkheden en beperkingen, dat wellicht tevens leidt tot een meer manifeste behoefte aan verdere professionalisering.

Voorwaarde voor dit soort fundamentele veranderingen in het reguliere onderwijs is wel dat de informatie van de scholen in de onderwijskundige rapporten alle factoren betreft (dus niet alleen leerling-, maar ook leerkracht-, groep- én schoolfactoren) die een rol kunnen spelen bij het ontstaan van leerproblemen. Uit de resultaten van een pilot-study bij drie RVC=s bleek deze werkwijze bepaald nog niet gangbaar. In de meeste gevallen was de besluitvorming uitsluitend gebaseerd op (zij het veelal uitvoerige) beschrijvingen van leerlingen (Van der Leij, 1996, p. 92-99).

1.4 Onderzoeksvragen en -opzet

Het onderzoek had tot doel vast te stellen op welke wijze het onderwijskundig rapport ingang heeft gevonden in de praktijk van het onderwijs en welke ervaringen betrokkenen ermee hebben. Voorts is onderzocht welke effecten het onderwijskundig rapport heeft op de leerlingen, ouders, leerkrachten en scholen.

Het onderzoek had betrekking op de schooljaren 1996/97 en 1997/98 toen de beoordelingstaak ten aanzien van de toelaatbaarheid tot het SBO nog in handen was van de RVC=s. De RVC=s zijn daarom in het onderzoek betrokken. De link met de huidige situatie waarin de PCL=s deze taak uitvoeren, is evenwel expliciet aan de orde gesteld.

De concrete onderzoeksvragen waren:

1. Welke ervaringen hebben basisscholen met het onderwijskundig rapport?
2. Heeft het onderwijskundig rapport tot gevolg dat leerlingen die voorheen verwezen zouden zijn, nu niet meer of sterk vertraagd worden verwezen? Zijn er indicaties dat een en ander schadelijke effecten voor leerlingen heeft en, zo ja, in welke mate en in welke zin? Of is er juist sprake van positieve effecten en worden de problemen na enige tijd niet meer als nijpend ervaren?
3. Draagt het onderwijskundig rapport bij aan de zelfevaluatie van leerkrachten en scholen?
4. Zijn er andere negatieve of positieve effecten van het hanteren van het onderwijskundig rapport te constateren?

5. Welke mogelijke implicaties heeft de taakverandering van de PCL=s voor de inhoud en de effecten van het onderwijskundig rapport?

Het onderzoek bestond uit de volgende drie deelonderzoeken:

a) *Een kwalitatief oriënterend onderzoek*

Ter voorbereiding van het onderzoek is een verkenning verricht met tot doel een eerste inzicht te krijgen in de bestaande modellen van het onderwijskundig rapport en de ervaringen met het gebruik ervan in de praktijk. Het oriënterend onderzoek bestond uit het voeren van een aantal gesprekken met personen die vanuit verschillende invalshoeken betrokken waren bij het gebruik van het onderwijskundig rapport.

b) *Een inventariserend onderzoek bij RVC=s*

De inventarisatie bij de RVC=s had tot doel te komen tot een zo volledig mogelijk overzicht van de stand van zaken ten aanzien van vorm en inhoud van het onderwijskundig rapport, de procedures en termijnen die ermee verbonden zijn, en de erop gebaseerde besluitvorming.

c) *Een onderzoek naar de ervaringen van basisscholen*

Het onderzoek bij 170 basisscholen was gericht op het verkrijgen van inzicht in de ervaringen die scholen hebben met het onderwijskundig rapport en de effecten ervan op betrokken personen, aard en intensiteit van het zorgaanbod (op klas-, school- en SWV-niveau), evaluatie van het aanbod door leerkrachten en scholen, en de verwijzingen naar het SBO (en zmok).

1.5 Leeswijzer

In de hiernavolgende hoofdstukken worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Hoofdstuk 2 betreft de opzet van en uitkomsten uit het oriënterend onderzoek. In hoofdstuk 3 geven we een beschrijving van de verrichte inventarisatie bij de RVC=s. De gevolgen van het gebruik van het onderwijskundig rapport voor basisscholen komen aan de orde in hoofdstuk 4. We besluiten de rapportage met conclusies en aanbevelingen in hoofdstuk 5.

2 Het oriënterend onderzoek

2.1 Doel en inhoud van de verkenning

Ter voorbereiding van het hoofdonderzoek is een voorstudie verricht (november/december 1998). Dit oriënterend onderzoek had vooral tot doel de bestaande vormen en (landelijk) ontwikkelde modellen, inclusief beschikbare software-pakketten, van het onderwijskundig rapport in kaart te brengen en een eerste indicatie te krijgen van het gebruik ervan in de praktijk.

Het vooronderzoek behelsde het houden van interviews met personen die vanuit verschillende invalshoeken zijn betrokken bij het functioneren van het onderwijskundig rapport. We hebben gesproken met een medewerker van de KPC-groep, een vertegenwoordiger van de Landelijke Vereniging voor Speciaal Onderwijs (beiden tevens voorzitter van een RVC), een functionaris van het Procesmanagement Primair Onderwijs, twee RVC-voorzitters, een coördinator leerlingzorg van een reguliere basisschool, en een directeur van een speciale basisschool. In totaal zijn zeven gesprekken gevoerd.

In dit hoofdstuk beschrijven we de bevindingen. Vervolgens geven we aan wat de voornaamste consequenties ervan waren voor de uitvoering van de vervolgonderzoeken bij de RVC=s en de basisscholen.

2.2 Resultaten van de verkenning

In deze paragraaf geven we een beschrijving van de bevindingen uit de interviews. Achtereenvolgens gaan we in op het gebruik van het Model Onderwijskundig Rapport, de aan de rapportage gestelde eisen, de gevolgen van het gebruik voor de opvang en verwijzing van zorgleerlingen, de ervaringen van RVC=s en scholen, en de gevolgen van de veranderde taakstelling van de RVC en PCL.

2.2.1 Gebruik van het Model Onderwijskundig Rapport

In 1997 is door Baltussen een eerste inventarisatie verricht van het gebruik van onderwijskundige rapporten in de praktijk. Analyse van de jaarverslagen over 1995 en 1996, van 22 RVC=s wees uit dat het Model Onderwijskundig Rapport van het PMPO breed was verspreid. Wel bleek het door maar weinig RVC=s in zijn geheel te worden gebruikt. Van de vier door ons onderzochte RVC=s was er één die het model-rapport integraal toepaste. De overige hanteerden een variant op het landelijk model, een zelf ontworpen OWR en/of een OWR dat door de samenwerkingsverbanden was ontwikkeld.

AWij vragen een heel summier onderwijskundig rapport. Alleen enkele basisgegevens aangevuld met dossiers van de basisschool. Dit is gedaan om dubbel werk te voorkomen. Veel informatie is vaak al aanwezig en de scholen vinden het vervelend als ze dat nog eens over moeten doen.≡

ABij de introductie hebben we besloten dat we scholen niet willen verplichten tot gebruik van het landelijk model. Samenwerkingsverbanden kregen de ruimte hun eigen onderwijskundig rapport te ontwikkelen. De minimale eisen zijn vastgelegd in een checklist. Bij het opstellen hiervan hebben we met alle SWV=s gesproken om hen in een zo vroeg mogelijk stadium erbij te betrekken.≡

De meeste varianten zijn vereenvoudigingen van het model-OWR. In een enkel geval is juist sprake van een uitbreiding. In laatstgenoemde variant wordt gevraagd de genomen maatregelen per probleemcategorie weer te geven, terwijl het model-rapport om een algemene beschrijving van de genomen maatregelen vraagt.

Van het PMPO-model van het OWR is tevens een computerversie ontwikkeld. De indruk bestaat dat deze door een flink deel van de scholen wordt gebruikt. Andere software op dit terrein is onbekend. Geen van de geïnterviewden kende (eind 1998) de door de Landelijke Pedagogische Centra (LPC)

ontwikkelde softwarepakketten >Op basis van zorg= en >Zorgdossier=. Later, in 1999, is de scholen door de LPC ondersteuning geboden bij de invoering van deze pakketten (Peeters, 1999).

2.2.2 Eisen aan de rapportage

De eisen die de RVC=s stelden aan het invullen van de onderwijskundig rapporten liepen sterk uiteen. Eén van de RVC=s hanteerde als basisvereisten een handtekening van de ouders en een rapportage van de onderwijsbegeleidingsdienst. Andere RVC=s stelden dat altijd verslag moest worden gedaan van de sociaal-emotionele ontwikkeling en de taak- en werkhouding van de leerling als ook van de door de school genomen maatregelen. Ook informatie van de ouders werd in meerdere gevallen verplicht gesteld. Eén van de RVC=s verlangde van de toeleverende scholen bovendien een pre-advies. Dit betekende dat de school, met redenen omkleed, moest aangeven welke type S(B)O (lom, mlk, iobk of zmok) het meest geschikt leek voor de betreffende leerling.

2.2.3 Gevolgen voor de opvang en verwijzing van zorgleerlingen

In eerder onderzoek is melding gemaakt van verschillende consequenties van de RVC en het onderwijskundig rapport (Van der Leij, 1996; Petersen, 1996; Van der Pluijm & Diepstraten, 1996; Pijl, 1997). Aan de respondenten is gevraagd in hoeverre zij de diverse gevolgen herkennen en welke andere effecten zij eventueel signaleren. Hier volgt een samenvatting.

- Het onderwijskundig rapport zou als drempel werken voor verwijzing naar het SBO.

Enkele RVC=s hadden inderdaad de indruk dat het onderwijskundig rapport zeker in het begin een drempel vormde voor de verwijzing van een leerling naar het speciaal basisonderwijs en zmok. In hoeverre het gebruik van het onderwijskundig rapport ook heeft geleid tot een daadwerkelijke afname van het aantal aanmeldingen was niet duidelijk.

- *Beslissingen van de RVC zouden te lang op zich laten wachten.*

Sommige respondenten constateerden vertragingen in de procedure, anderen niet. Eén van de RVC=s heeft juist vanwege de angst voor vertragingen heel bewust zorg gedragen voor een voorspoedige procedure.

- *Het OWR zou ook een drempel zijn voor lichtere vormen van bovenschoolse zorg.*

Geen van de respondenten herkende dit effect.

- *Het OWR zou leiden tot extra zorgvuldigheid bij aanmelding.*

Het gebruik van het onderwijskundig rapport heeft, aldus de geïnterviewden, geleid tot goed onderbouwde aanmeldingen. De scholen hebben echter wel moeten wennen aan het invullen ervan. Vooral in het begin werden de OWR=s nogal eens onvolledig ingevuld.

- *Leerkrachten en scholen zouden zich er beter van bewust worden dat onderwijsleerproblemen het gevolg zijn van de wisselwerking tussen de leerling en de schoolse omgeving.*

Verschillende respondenten hadden de indruk dat de leerkrachten bewuster zijn gaan kijken naar het gedrag van het kind. Of zij ook beter zijn gaan kijken naar hun eigen handelen en dat van de school bleek minder eenduidig. Eén van de RVC=s had de indruk van wel. Een ander had de ervaring dat kinderen nog steeds worden aangemeld >omdat het kind problemen heeft= en niet >omdat de school niet met het kind uit de voeten kan=. Bovendien zijn de scholen ook meer in het algemeen door het WSNS-beleid ertoe aangezet het eigen zorgaanbod, documentatie en registratie nader te bezien. Het is daarom niet duidelijk of effecten op het vlak van zorgstructuur specifiek aan het gebruik van het onderwijskundig rapport kunnen worden toegeschreven.

Andere gerapporteerde gevolgen zijn:

- Met de invoering van de RVC is de commissie van onderzoek van het speciaal basisonderwijs opgeheven. Voorheen deden deze speciale basisscholen zelf het toelatingsonderzoek. De school leerde het kind (en de ouders) door deze werkzaamheden al kennen en had, wanneer het kind werd toegelaten, een goede basis om een zorgplan op te stellen. Toen deze taak in handen van de RVC kwam, werden de kinderen die tot het speciaal basisonderwijs werden toegelaten zogenaamde >papieren kinderen=. De onderwijskundige rapporten boden echter veelal weinig aanknopingspunten voor de behandeling. De speciale basisscholen laten de leerling daarom meestal nog door de eigen psycholoog testen. Het OWR heeft met name het karakter van een beoordelingsinstrument, niet van een startdocument voor een plan van zorg.
- Leerkrachten hebben soms het gevoel dat zij zelf worden geëvalueerd. Het onderwijskundig rapport zegt immers niet alleen iets over de ontwikkeling van het kind, maar ook over de mogelijkheden en beperkingen van scholen en leerkrachten. Bij leerkrachten kan een gevoel van falen ontstaan.
- Veel samenwerkingsverbanden hielden zich tot de invoering van de RVC=s vooral bezig met de organisatorische kant van de samenwerking. Door de instelling van de RVC zijn ze de aandacht meer gaan richten op de inhoud van het gezamenlijke zorgaanbod.

2.2.4 Ervaringen van RVC=s

Weerstand

In het begin stuitte het onderwijskundig rapport op weerstand. Basisscholen waren met name ontevreden over de tijd en moeite die het invullen van de rapporten kostte. De speciale basisscholen vreesden dat de instelling van een onafhankelijke commissie zou leiden tot minder aanmeldingen. De weerstand is in de loop van de tijd verminderd, al hebben nogal wat basisscholen nog steeds moeite met het invullen van de onderwijskundige rapporten.

Onvolledige rapporten

Vooral in het begin waren veel onderwijskundige rapporten onvolledig ingevuld. Oorzaken hiervan waren tijdgebrek, onwennigheid en het ontbreken van een (geautomatiseerd) leerlingvolgsysteem waardoor leerlinggegevens niet meteen voorhanden zijn. De onvolledigheid betrof in de eerste plaats het aantal ingevulde rubrieken. Scholen vulden vaak alleen dat deel van het onderwijskundige rapport in dat zij op de leerling van toepassing achtten. Wanneer deze leerling bijvoorbeeld met name gedragsproblemen vertoonde, werd een streep gezet bij het onderdeel leerproblemen. In de tweede plaats was de beschrijving van het probleem vaak erg globaal. Het is de bedoeling dat een zo gedetailleerd mogelijke probleemomschrijving wordt gegeven. Het modelrapport geeft hiervan ook voorbeelden. Eén van de RVC=s merkte op dat de delen die door de ambulante begeleider of remedial teacher waren ingevuld vaak de meest bruikbare informatie bevatten. Zij staan wat verder af van het >klasgebeuren= en denken vaker in termen van school- en gezinskenmerken.

Ouderformulieren

De ouderformulieren die onderdeel zijn van het onderwijskundig rapport zijn vaak door de scholen ingevuld, op basis van een gesprek met de ouders. Dit werd als minder gewenst beoordeeld, omdat de school dan een vertaalslag heeft gemaakt. Het verdient de voorkeur deze formulieren door de ouders zelf te laten invullen.

Verschillen tussen samenwerkingsverbanden

De RVC=s beoordeelden de aanvragen van meerdere samenwerkingsverbanden. Zij constateerden dat er grote verschillen waren wat betreft de kwaliteit van de ingevulde onderwijskundige rapporten en de ontwikkeling van de leerlingzorgstructuren.

Verwijzingen

Terugplaatsingen van speciale naar reguliere basisscholen en verwijzingen tussen basisscholen onderling vonden (en vinden nog steeds) nauwelijks plaats. In geval van problemen beschouwden reguliere scholen het speciaal (basis-)onderwijs vaak als enige oplossing. Basisscholen keken onvoldoende naar de eigen en elkaars mogelijkheden.

Ook is het voorgekomen dat een basisschool meedeelde niet te zitten wachten op een leerling met problemen. Terugplaatsingen vanuit het speciale (basis-)onderwijs werden verhinderd door de gedachte >eens in het S(B)O, altijd in het S(B)O=. Ook bij de ouders, die vaak tevreden waren over de opvang van hun kind in het speciaal (basis-)onderwijs, bestond wel verzet tegen terugplaatsing.

Procedure

De wettelijke termijn voor de procedure van aanmelding (de datum waarop de aanmelding bij de RVC binnenkwam) tot beschikking (de verzenddatum van de brief naar de ouders) was acht weken. Dit vormde, aldus de geïnterviewde RVC-leden, geen probleem. De aanvragen konden ruimschoots binnen de termijn worden verwerkt, ondanks het feit dat de RVC=s vaak om aanvullende informatie moesten vragen. Bijna alle aanvragen zijn gehonoreerd. Als er een afwijzing plaatsvond, was dat meestal omdat de aanvraag niet ontvankelijk was (kind is niet geschikt voor SBO of zmok, maar voor een andere vorm van speciaal onderwijs) of omdat de ouders niet instemden met een overplaatsing naar het S(B)O. Eén van de RVC=s heeft de ervaring dat een gesprek met de ouders een oplossing vormde voor het acceptatieprobleem.

2.2.5 Ervaringen van scholen

School voor regulier basisonderwijs

De door ons geïnterviewde coördinator leerlingzorg heeft nog betrekkelijk weinig ervaring met het opstellen van onderwijskundige rapporten. In het schooljaar 1996/97 heeft zij, in verband met verwijzing naar het SBO en SO-zmok, voor twee leerlingen een onderwijskundig rapport opgesteld, in het jaar daarna voor één leerling en in het schooljaar 1998/99 nog voor geen enkele.

De coördinator werkt met het Model-OWR van het PMPO. Ze maakt geen gebruik van de computerversie. De coördinator vindt het model vrij uitgebreid en heeft het idee dat sommige aspecten worden herhaald. Desondanks vult ze alle rubrieken in. Het opstellen van een onderwijskundig rapport kostte haar met name in het begin veel tijd (ongeveer een middag). Sinds de verbetering van het leerlingzorgsysteem

van de school gaat dit veel sneller, omdat de benodigde informatie direct beschikbaar is.

Aan het invullen van een onderwijskundig rapport (met andere woorden: het aanvragen van een verwijzing naar het SBO) is altijd al een heel traject voorafgegaan: interne leerlingbesprekingen, besprekingen met de >werkgroep afstemming leerlingzorg= waarin functionarissen van verschillende scholen in het SWV participeren, extra zorgmaatregelen binnen de school, en begeleiding vanuit het speciaal basisonderwijs. Als er dan nog problemen zijn, concludeert de school dat ze het zelf niet redt. De aanvragen zijn altijd gegrond (al het mogelijke is immers gedaan) en zijn tot nu toe steeds gehonoreerd.

Het onderwijskundig rapport wordt na toestemming van de ouders opgesteld. Omdat ouders tevens het recht hebben het in te zien, verstrekt de coördinator hierin geen informatie over de gezinssituatie. Deze zou op de ouders verkeerd kunnen overkomen. Wanneer voor de beoordeling van de aanvraag gegevens over de gezinssituatie nodig waren, nam de RVC contact op met de school. De coördinator ervaart het als een belemmering dat ze op dit punt terughoudend moet zijn.

De invoering van het onderwijskundig rapport heeft de school een impuls gegeven tot verbetering van het leerlingzorgsysteem. Dit was, met name wat betreft de kleutergegevens, niet afdoende. Over de kleutertijd was vaak geen informatie beschikbaar waardoor de coördinator bij het opstellen van een onderwijskundig rapport veel moest navragen. Nu wordt door de school vanaf het eerste moment dat een leerling binnenkomt een dossier bijgehouden. De school ontvangt van de peuterspeelzaal een overdrachtsformulier waarin is beschreven hoe het kind daar functioneerde. Tevens wordt bij binnenkomst van het kind een anamneselijst ingevuld met gegevens over de gezondheid en eventuele ontwikkelings- en gedragsproblemen.

School voor speciaal basisonderwijs

Alle kinderen komen met een onderwijskundig rapport de school voor speciaal basisonderwijs binnen. De kwaliteit van de rapporten is evenwel erg wisselend. Sommige basisscholen stellen uitstekende rapporten op, andere hebben er duidelijk moeite mee. Met name het beschrijven

van de hulpvraag blijkt voor basisscholen erg moeilijk. Wat is nou precies de kern van het probleem van de leerling? De hulpvraag van de leerling wordt in een onderwijskundig rapport zelden goed geformuleerd.

Voor het opstellen van een zorg- of handelingsplan is aanvullend onderzoek dan ook altijd nodig. Na bestudering van het onderwijskundig rapport doet de school een beroep op de schoolbegeleidingsdienst (SBD) voor het verrichten van enkele diagnostische onderzoeken. Vervolgens verricht de interne psycholoog, mede op basis van de gegevens uit het OWR en het SBD-onderzoek, een dossieranalyse. De vragen die hieruit voortvloeien, worden besproken met de coördinator leerlingzorg van de toeleverende school. Tot slot vindt, voor het opstellen van een handelingsplan voor de leerling, nog aanvullend onderzoek plaats vanuit de verschillende disciplines binnen de school.

2.2.6 Veranderde taken van RVC en PCL

Sinds 1 augustus 1998 ligt de beoordelingstaak voor verwijzingen naar het speciaal basisonderwijs niet langer meer bij de RVC=s. Deze taak is nu in handen van de Permanente Commissies Leerlingenzorg (PCL) van de samenwerkingsverbanden. De huidige RVC=s fungeren als beroepsinstantie voor de PCL=s en hebben daarnaast een verwijzingsfunctie binnen het voortgezet onderwijs.

De Landelijke Vereniging voor Speciaal Onderwijs (LVSO) was voorstander van deze taakverandering. De besluitvorming over de toelaatbaarheid van leerlingen tot het SBO vindt nu plaats binnen het samenwerkingsverband (SWV), hetgeen - naar hun opvatting - bevorderlijk is voor de aansluiting tussen het regulier en speciaal basisonderwijs. De speciale basisscholen zijn op het moment dat een kind bij hen binnenkomt immers beter geïnformeerd. De LVSO verwacht tevens dat in PCL-verband een basisschool/basisschoolverwijzing eerder tot stand komt. De gedachte is dat de leden van de PCL vanuit hun betrokkenheid bij het samenwerkingsverband meer inzicht in het zorgaanbod van de diverse scholen hebben dan de RVC-leden.

Samenwerkingsverbanden hebben de volgende functies:

- een beoordelingsfunctie;
- een onderzoeksfunctie;
- een adviesfunctie;
- een begeleidingsfunctie;
- een toewijzingsfunctie;
- een monitorfunctie.

Indien alleen de beoordelingsfunctie bij de PCL wordt neergelegd, is sprake van een >smalle= PCL. Wanneer de PCL ook andere functies heeft, wordt gesproken van een >brede= PCL. Eén van de geïnterviewden oppert dat een brede PCL wellicht hogere eisen aan een OWR stelt dan een PCL met een beperkte taak. Een brede PCL moet immers ook adviezen geven aan leerkrachten en vervolgscholen, en moet diagnosticeren en monitoren en zou daarom meer gebaat zijn bij een informatief onderwijskundig rapport.

Tot slot wordt opgemerkt dat het functioneren van de PCL soms gecompliceerd kan zijn, omdat de leden afkomstig zijn uit het samenwerkingsverband en dus zowel de pet van de aanvrager als die van de beoordelaar kunnen dragen.

2.3 Conclusies in verband met de overige deelstudies

Benadering van RVC=s

Omdat de taakstelling van de RVC=s met ingang van 1 augustus 1998 is gewijzigd, is in het vooronderzoek expliciet nagevraagd of de geplande schriftelijke benadering van de RVC=s problemen zou opleveren. Geen van de respondenten verwachtte in dit opzicht moeilijkheden. De >oude= RVC=s waren nog steeds bereikbaar, omdat de OBD=s in veel gevallen als postadres van de RVC=s dienden. De enquête kon dan ook volgens plan worden afgenomen. De veranderde omstandigheden hebben waarschijnlijk wel enigszins ongunstige gevolgen gehad voor de respons.

Inhoudelijke accenten

Aansluitend bij de bevindingen uit de interviews is het accent in het onderzoek relatief meer komen te liggen op de taakveranderingen bij de RVC en PCL, de gevolgen hiervan

voor functie en inhoud van het OWR alsmede het komen tot
aanbevelingen voor het functioneren van de PCL=s.

3 Inventariserend onderzoek bij de RVC=s

In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van de opzet en resultaten van het onderzoek bij de RVC=s. Deze bevindingen bieden een overzicht van de stand van zaken ten aanzien van vorm en inhoud van het onderwijskundig rapport, de gehanteerde procedures en de afgegeven beschikkingen. We sluiten het hoofdstuk af met een samenvatting.

3.1 Opzet van het onderzoek

De inventarisatie bij de RVC=s is opgezet als een schriftelijke enquête. In deze paragraaf gaan we achtereenvolgens in op de benadering van de onderzoeksgroep, de gebruikte vragenlijst en de gegevensverwerking.

3.1.1 Benadering van de populatie en respons

Voor deelname aan het onderzoek zijn de voorzitters van alle 56 (voormalige) RVC=s schriftelijk benaderd met het verzoek een vragenlijst in te (laten) vullen. Hierbij is de keuze van de meest geëigende respondent aan henzelf overgelaten. In eerste instantie is de vragenlijst door 20 van de 56 RVC=s ingevuld. Na een uitvoerig telefonisch rappel kwam dit aantal op 31. Dit betekent een deelnamepercentage van 55. Het feit dat de RVC=s sinds 1 augustus 1998 een andere taakstelling hebben gekregen, heeft de respons vermoedelijk nadelig beïnvloed. Negen RVC=s zijn uiteindelijk niet bereikt. Deze hebben niet op schriftelijke stukken gereageerd en waren ook telefonisch, na herhaalde pogingen, niet bereikbaar.

3.1.2 Onderzoeksinstrument

De inventarisatie bij de RVC=s had tot doel te komen tot een zo volledig mogelijk overzicht van de stand van zaken van de gebruikte onderwijskundige rapporten, de behandelingsprocedures en de beslissingen. Gevraagd is naar de inhoud van de onderwijskundige rapporten (in de zin van de te verstrekken gegevens), het gebruik van computerversies, de werkwijzen bij het in behandeling nemen van een aanvraag, overleg met betrokken partijen, de organisatie van hoorzittingen en de gang van zaken bij bezwaar- en beroepsprocedures. Ook is in kaart gebracht hoe de RVC oordeelde over de onderwijskundige rapporten, in hoeverre er in dit opzicht sprake was van verschillen tussen SWV=s of scholen en in hoeveel gevallen door de RVC aanvullende informatie moest worden ingewonnen. Met betrekking tot de besluitvorming ging het om vragen als: hoeveel leerlingen zijn aangemeld, welke beschikkingen zijn afgegeven (verwijzen naar SBO of zmok, plaatsen op andere BaO-school, handhaven op eigen school), is er sprake van een af- of toename van het aantal verwijzingen naar het SBO in de regio?

De gebruikte vragenlijst was sterk voorgestructureerd. Dit hield in dat bij vrijwel alle vragen de antwoorden waren voorgedrukt, waardoor bij de beantwoording kon worden volstaan met het omcirkelen van één of meer cijfers. De vragenlijst bevatte daarnaast een beperkt aantal open vragen. Bij vragen naar feitelijke gegevens, zoals het aantal aangemelde leerlingen of het aantal afgegeven beschikkingen, konden de respondenten deze gegevens ook op een andere manier verstrekken, bij voorbeeld in de vorm van een uitdraai van een bestaand bestand of een kopie van (een passage in) het jaarverslag. Het verwerken van deze gegevens in de vragenlijsten betekende wel een extra inspanning voor de onderzoekers.

De gevraagde gegevens betroffen de kalenderjaren 1997 en 1998.

3.1.3 Analyse van de gegevens

De analyses van de gegevens zijn in eerste instantie beschrijvend van aard: door middel van rechte tellingen en kruistabellen wordt een zo volledig mogelijk overzicht gegeven van de inhoud van de gebruikte onderwijskundige rapporten en de geldende procedures en termijnen. Ten aanzien van de besluitvorming is in kaart gebracht op welke wijze deze heeft plaatsgevonden en tot welke beschikkingen deze heeft geleid. Door middel van variantie-analyse is getoetst of er verschillen zijn tussen RVC=s die met relatief veel aanmeldingen te maken hebben gehad en RVC=s waar relatief weinig leerlingen zijn aangemeld.

3.2 Resultaten van het onderzoek

Deze paragraaf omvat een beschrijving van de uitkomsten uit de vragenlijst. Aan de orde komen de vorm en inhoud van het onderwijskundig rapport, de eisen waaraan het moet voldoen, besluitvormingsprocedures en -termijnen, en de aard van de beschikkingen. Verder gaan we in op het oordeel van de RVC=s over de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten alsook hun zienswijze op de overdracht van hun taken aan de PCL.

3.2.1 Vorm en inhoud van het onderwijskundig rapport

Basisscholen gebruiken uiteenlopende soorten onderwijskundige rapporten. Dit geldt ook voor scholen binnen eenzelfde RVC-werkgebied: bijna de helft (n = 14) van de RVC=s heeft te maken gehad met verschillende soorten onderwijskundige rapporten. Het Model Onderwijskundig Rapport van het Procesmanagement WSNS (zie hoofdstuk 1, paragraaf 1.2) is in de meeste RVC=s (70 %), al dan niet naast andere onderwijskundige rapporten, in gebruik geweest. Ongeveer eenderde van de RVC=s hanteerde een door henzelf ontwikkeld onderwijskundig rapport en bijna een kwart had (tevens) te maken met onderwijskundige rapporten die door een samenwerkingsverband waren ontworpen. Slechts zelden maakte een school gebruik van een eigen onderwijskundig rapport. In één geval was een onderwijskundig rapport samengesteld door een onderwijsbegeleidingsdienst.

De gebruikte onderwijskundige rapporten waren wat inhoud betreft vrij uniform (tabel 3.1). De categorieën >biografische gegevens van de leerling= en >gegevens over het gezin= vormen onderdeel van alle gebruikte onderwijskundige rapporten. Daarnaast wordt bijna altijd gevraagd naar gegevens over de school, een korte omschrijving (signalering) van de leer- en gedragsproblemen, gevolgd door een nadere specificatie ervan alsmede een aanduiding van de reeds genomen pedagogische en didactische maatregelen. Concretisering van de leerproblematiek geschiedt vooral in termen van spel- en taalvaardigheden en begrip van tijd en ruimte. Gedragsproblemen worden nader aangeduid in termen van overactief gedrag, naar binnen dan wel naar buiten gericht probleemgedrag en werkhouding. Minder voorkomende categorieën - maar nog steeds in circa 80 procent van de onderwijskundige rapporten - betreffen een nadere analyse van leerproblemen op de onderdelen ordenen en rekenen, de mogelijke oorzaken en oplossingen van de gedragsproblematiek, de genomen organisatorische maatregelen en de inzet van andere instanties.

Tabel 3.1 - Categorieën van de meest gebruikte onderwijskundige rapporten; in percentages van het aantal RVC=s (n)

zakelijke gegevens (n = 29)		
biografische gegevens van de leerling		100
gegevens over het gezin		100
gegevens over de school		97
probleemsignalering (n = 28)		
leerproblemen	97	
gedragsproblemen	97	
fysieke problemen	90	
werkhouding	93	
anders*	21	
leerproblemen (n = 28)		
spel	89	
ordenen	82	
taal	89	
woordenschat	89	
ruimte en tijd	86	
begrijpend lezen	89	
spelling	93	
rekenen/wiskunde	75	
anders**	25	
factoren waaraan de leerproblematiek wordt toegeschreven	93	
de maatregelen die nodig zouden zijn		93
gedragsproblemen (n = 27)		
overactief gedrag	96	
naar buiten gericht probleemgedrag	96	
naar binnen gericht probleemgedrag	96	
werkhouding	96	
anders***	15	
factoren waaraan de gedragsproblematiek wordt toegeschreven	85	
de maatregelen die nodig zouden zijn		82
genomen maatregelen (n = 27)		
pedagogische maatregelen	93	
didactische maatregelen		93
organisatorische maatregelen	82	
betrokken andere instanties	82	
anders****	11	
samenvatting van (n = 27)		

de aard van het onderwijsleerprobleem	85
de voorgestelde oplossing	93
de opvatting van de ouders	85

---

* o.a. sociaal emotionele problematiek, onderwijsleerproblemen in het algemeen

** o.a. motoriek, technisch lezen, concentratie

*** o.a. concentratie, sociaal emotionele problematiek

****o.a. algemeen welke hulp geboden werd en welk resultaat dit had

De door een RVC of samenwerkingsverband zelf ontwikkelde onderwijskundige rapporten zijn meestal gebaseerd op het Modelrapport van het Procesmanagement WSNS. Sommige zijn beknopter, andere juist uitgebreider. We troffen de volgende variaties aan:

X de aanmelder moest een overzicht van beschikbare informatie zoals onderzoeksverslagen toevoegen of er werd expliciet gevraagd naar ingewonnen expertise;

X de aanmelder moest een overzicht van alle activiteiten uit het voortraject toevoegen;

X de aanmelder moest aandacht besteden aan positieve eigenschappen van de leerling en positieve factoren op school en in het gezin;

X het onderwijskundig rapport werd gestructureerd aan de hand van concrete vragen, zoals: wat is er in de school gedaan aan het probleem, welke specifieke hulp is er gegeven, is er bovenschoolse hulp gegeven, wanneer is de hulp geboden, welke acties hadden succes, welke hadden dat niet?

X het onderwijskundig rapport was uitgebreid met diagnoseformulieren voor de emotionele en sociale ontwikkeling;

X de aanmelder moest beargumenteren waarom de huidige basisschool en andere basisscholen in het SWV het gewenste onderwijsaanbod niet konden bieden;

X de aanmelder moest het voorgestelde type speciaal onderwijs (SBO of zmok) motiveren;

X in het onderwijskundig rapport werd expliciet gevraagd naar de mogelijkheden die er in de groep waren voor het werken in eigen tempo, het werken op eigen niveau, het geven van extra aandacht en hulp, en naar de mogelijkheden die de school zag voor de aangemelde leerling;

X mogelijke oorzaken van het probleem en genomen maatregelen waren voorgestructureerd;

X er werd gevraagd naar analyse van onderwijsleerproblematiek in het algemeen, niet naar specifieke probleemgebieden.

Driekwart van de RVC=s geeft aan dat er van de onderwijskundige rapporten die de scholen hanteerden, ook een computerversie beschikbaar was. Het betrof meestal het Model Onderwijskundig Rapport van het PM-WSNS of een door een RVC ontwikkeld onderwijskundig rapport. Laatstgenoemde rapporten zijn meestal genoemd naar de betreffende RVC, dus (Model) Onderwijskundig Rapport RVC regio A. In de praktijk wordt de computer echter nog niet veel gebruikt. Slechts zes van de 24 RVC=s geven aan dat ze van meer dan de helft van de scholen een op de computer uitgewerkt onderwijskundig rapport ontvingen. In veertien RVC=s gold dit voor minder dan de helft van de scholen. Vier RVC=s geven aan niet te weten of de computerversie is gebruikt.

De meeste scholen gebruikten ook voor jonge kinderen de gewone versie van het onderwijskundig rapport, niet een zogenaamd >ontwikkelingsrapport=. Slechts 7 (van de achtentwintig) RVC=s geven aan dat meer dan de helft van de scholen daarvan wél gebruik maakte.

3.2.2 Eisen waaraan het onderwijskundig rapport moet voldoen

Aantal aanmeldingen

In 1997 zijn in totaal 8448 leerlingen uit het reguliere basisonderwijs bij de onderzochte RVC=s aangemeld. Per RVC ging het om gemiddeld 273 leerlingen met een minimum van 122 en een maximum van 619. In 1998 waren de RVC=s feitelijk maar tot augustus in functie en ligt het aantal aanmeldingen lager, in totaal namelijk 6773 leerlingen. Het gemiddelde aantal aanmeldingen per RVC bedroeg 225 en varieerde van 100 tot 528 aanmeldingen.

Eisen

Voor het in behandeling nemen van een aanvraag was een voldoende ingevuld onderwijskundig rapport voor alle RVC=s een criterium. Een handtekening van de ouders, een handtekening van de basisschool, een verslag van het

psychologisch onderzoek en gegevens over het voortraject op school golden voor meer dan 80 procent als vereisten (tabel 3.2). Tweederde van de RVC=s gebruikte bij het lezen en analyseren van de dossiers een checklist of analyseformulier. Van de RVC=s met relatief veel aanmeldingen (gedefinieerd als: meer dan de mediaan van 250 in 1997) maakte 80 procent gebruik van een checklist ten opzichte van 53 procent van de RVC=s met weinig aanmeldingen.

Indien een dossier de vereiste gegevens niet bevatte, kreeg de aanmelder een verzoek om de gegevens alsnog te verstrekken. Eén van de RVC=s koppelde in dat geval tevens terug naar de permanente commissie leerlingzorg van het samenwerkingsverband.

Tabel 3.2 - Onderdelen die een aanvraag moest omvatten voordat deze door een RVC in behandeling werd genomen; in percentages van het aantal RVC=s (n = 31)

een voldoende ingevuld onderwijskundig rapport	100
een ouderformulier	71
verslag psychologisch onderzoek	87
verslag pedagogisch-didactisch onderzoek	56
gegevens van jeugdarts van GGD	26
gegevens over het voortraject op school	84
handtekening basisschool	90
handtekening ouders	94
anders*	23

* advies van derden, duidelijke aanvraag richting S(B)O-schooltype, afwegingsproces voor S(B)O.

Slechts een relatief klein deel van het aantal aanvragen is door de RVC=s **niet** in behandeling genomen. In 1997 ging het om 120 van de 8148 aanvragen (1,5 %) en in 1998 betrof het 104 van de 5805 aanvragen (1,8 %) ¹.

¹ Deze berekening hebben we alleen kunnen maken voor de RVC=s waarvan zowel het totale aantal aanvragen als het aantal dat niet in behandeling is genomen, bekend was. Door ontbrekende gegevens zijn de totalen hier lager dan de aantallen die in het begin van deze paragraaf zijn genoemd.

De belangrijkste reden voor het niet in behandeling nemen van een aanvraag was dat deze later weer werd ingetrokken. Verder geeft de helft van de RVC=s als reden dat de leerling in aanmerking kwam voor een ander type speciaal onderwijs dan SBO of zmk. Eénderde geeft als reden dat het dossier, na herhaald verzoek om completering, onvolledig bleef (tabel 3.3).

Tabel 3.3 - Reden waarom een aanvraag niet in behandeling werd genomen; in percentages van het aantal RVC=s (n = 27)

de aanvraag werd ingetrokken	85
leerling kwam in aanmerking voor ander type speciaal onderwijs dan SBO of zmk	52
ondanks herhaald verzoek ter completering bleef het dossier onvolledig	33
anders*	30

* aanvraag aan verkeerde RVC gericht, kind is inmiddels elders geplaatst, verhuizing, niet met ouders besproken

Onvolledige aanvragen kwamen regelmatig voor. In 1997 moesten de RVC=s in 23 procent van de gevallen om nadere informatie vragen, in 1998 was 20 procent van de aanvragen onvolledig. Gegevens waarnaar de RVC=s het meest moesten vragen, betroffen de genomen didactische maatregelen, het psychologisch onderzoek en de genomen pedagogische maatregelen (zie tabel 3.4)

Tabel 3.4 - Informatie waar de RVC het meest naar moest vragen; in percentages van het aantal RVC=s (n = 29)

schoolprestaties van de leerling	28
verslag psychologisch onderzoek	48
verslag pedagogisch-didactisch onderzoek	7
gegevens jeugdarts GGD	17
gegevens over het gezin	10
oordeel van ouders	17
informatie over leerproblemen	24
informatie over gedragsproblemen	7
informatie over fysieke problemen	-
informatie over werkhouding	-
informatie over genomen pedagogische maatregelen	38
informatie over genomen didactische maatregelen	55
informatie over genomen organisatorische maatregelen	14
anders*	24

*nadere diagnostiek van problemen, advies van S(B)O, handtekeningen en onderbouwing S(B)O-verwijzing

We hebben de RVC=s gevraagd in hoeveel gevallen er overleg over de aangemelde leerling is geweest met de ouders, de school van herkomst, de toekomstige school en andere instanties. Dit bleek over het geheel genomen eerder uitzondering dan regel. Wel bleken RVC=s met relatief veel aanmeldingen meer overleg te plegen dan RVC=s met verhoudingsgewijs weinig aanmeldingen. Het aantal RVC=s dat de vragen heeft beantwoord, staat vermeld tussen haakjes.

- Met de ouders van een aangemelde leerling is in 1997 in gemiddeld 4 procent van de gevallen overleg geweest en in 1998 in 3 procent van de gevallen (n = 25).
- Contact met de school waar de leerling vandaan kwam, vond wat vaker plaats (1997: 13 %; 1998: 9 %) (n = 23). De RVC=s met relatief veel aanmeldingen onderscheidden zich hier van de RVC=s met weinig aanmeldingen (1997: 15 % resp. 7%; 1998: 10 % resp. 5 %).

- Met de *toekomstige scholen* is in 1997 overlegd over 4 procent van de aangemelde leerlingen en in 1998 over 2 procent (n = 23). Ook hier is sprake van verschillen. In 1997 hadden RVC=s met relatief veel aanmeldingen overleg in 6 procent van de gevallen tegenover 2 procent in RVC=s met weinig aanmeldingen.
- Met *andere instanties* vond in 7 procent in 1997 respectievelijk 4 procent in 1998 van de gevallen overleg plaats. Het betrof overleg met een schoolbegeleidingsdienst, GGD, ziekenhuis, Riagg, een pedologisch instituut, een universitair centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie en (medisch) kleuterdagverblijven (n = 18). In 1997 hadden RVC=s met naar verhouding veel aanmeldingen meer overleg dan RVC=s met minder aanmeldingen (8 % resp. 3 %).

3.2.3 Besluitvormingsprocedures en -termijnen

Vergaderingen

We hebben de RVC=s gevraagd hoe vaak zij in 1997 en 1998 in vergadering zijn geweest over leerlingen waarvoor een aanvraag was ingediend. In 1997 is gemiddeld achttien keer vergaderd met een minimum van 9 en een maximum van 40. In 1998 zijn gemiddeld 15 vergaderingen belegd, waarbij het minimum 6 en het maximum 40 bedroeg. Het zal geen verwondering wekken dat RVC=s die relatief veel aanvragen moesten verwerken vaker hebben vergaderd dan RVC=s met relatief weinig aanmeldingen (1997: 23 resp. 15 keer; 1998: 19 resp. 11 keer, $p < 0.05$).

Voor de besluitvorming hanteerde veertig procent van de RVC=s een meerderheid van stemmen; meestal moesten drie van de vijf leden het eens zijn (84% van de onderzochte RVC=s bestond uit 5 personen). Voor éénderde van de RVC=s gold dat alle leden het eens moesten zijn over de af te geven beschikking. Een kwart hanteerde een variatie op bovenstaande. Dan moest bij bijvoorbeeld >de helft plus een=overeenstemming bestaan.

Termijnen

De wettelijke termijn waarbinnen de RVC een beschikking diende af te geven bedroeg 8 weken. Bij de meeste RVC=s nam een aanvraag gemiddeld 3 tot 4 weken in beslag. Tien RVC=s slaagden er niet altijd in om binnen de termijn van acht weken te blijven. Zij geven als belangrijkste reden dat er aanvullende informatie door de aanvrager verstrekt moest worden of dat er een hoorzitting werd georganiseerd. Het aantal meldingen dat behandeld moest worden speelt hierin een ondergeschikte rol. De RVC=s die veel aanvragen moesten verwerken, slaagden er in vergelijking met de RVC=s met relatief weinig meldingen weliswaar minder vaak in dit binnen acht weken te doen (57 % resp. 80 %), maar dit verschil bleek niet significant.

Hoorzittingen

De meerderheid van de RVC=s (93 % in 1997, 81 % in 1998) heeft in één of meerdere gevallen een hoorzitting georganiseerd. Uitgaande van het totaal aantal meldingen is het aantal hoorzittingen beperkt: 3 procent in 1997 en 2 procent in 1998.

In 1997 was de meest voorkomende reden voor het houden van een hoorzitting dat de RVC over te weinig informatie beschikte voor de besluitvorming. In 1998 werd de aanleiding meestal gevormd door een dreigende discrepantie tussen de beschikking van de RVC en de aanvraag (tabel 3.5).

Tabel 3.5 - Aantal hoorzittingen in relatie tot het aantal gerapporteerde meldingen en de reden voor de hoorzitting; in absolute aantallen en procenten

	1997		1998	
	n	%	n	%
aantal gerapporteerde meldingen	8448		6773	
aantal hoorzittingen	229		145	
omdat de beschikking dreigde af te wijken van de aanvraag			94	41 %
50				
omdat de RVC nadere informatie nodig had voor besluitvorming			124	54 %
43				

anders*	9	4	7	5
onbekend	2	1	4	2

---

* o.a. ouders en school verschilden van mening

Bezwaar en beroep

Indien een aanvrager het niet eens was met de beschikking kon deze bezwaar aantekenen. De RVC diende de aanvraag dan opnieuw te behandelen en tot een besluit te komen. In geval de aanvrager de beslissing na de bezwaarprocedure nogmaals ter discussie wilde stellen, kon hij in beroep gaan. Dan volgde een beroepsprocedure.

Ruim de helft van de RVC=s heeft jaarlijks met één tot twee bezwaarschriften te maken gehad. In ongeveer de helft van deze gevallen (23 van de 46 in 1997, en 17 van de 41 in 1998) leidde de bezwaarprocedure tot een herziening van de beslissing van de RVC. Slechts twee RVC=s hebben te maken gehad met een beroepsprocedure. In beide gevallen hield hun besluit stand.

3.2.4 Aantallen en aard van de beschikkingen

De RVC=s (n = 27, 4 missings) rapporteren over 1997 gezamenlijk 7288 beschikkingen, met een gemiddelde van 270. In 1998 zijn in totaal 5332 en gemiddeld 232 beschikkingen afgegeven (n = 23, 8 missings)¹. Beschikkingen voor het lom- of mlk-onderwijs komen het meeste voor. Verwijzingen naar het iobk maken ruim 10 procent van het totaal uit. Een verwijzing naar de eigen of een andere basisschool komt naar verhouding nauwelijks voor (tabel 3.6).

---

¹ Het aantal beschikkingen wijkt af van het in paragraaf 3.2.2 gerapporteerde aantal aanmeldingen dat alleen betrekking had op aanmeldingen vanuit het BaO. Het aantal beschikkingen omvat tevens S(B)O-S(B)O verwijzingen.

Op het moment van het onderzoek was het jaarverslag over 1998 nog niet door alle betrokken RVC=s afgerond. Dit verklaart het relatief grote aantal missings in 1998.

Tabel 3.6 - Soorten beschikkingen in 1997 en 1998; in absolute aantallen en procenten

	1997		1998		
	n	%	n	%	
lom	2988	41	2165	41	
mlk	2821	39	2182	41	
zmok	421	6	277	5	
iobk	1001	14	672	13	
eigen basisschool		39	0	10	0
andere basisschool		3	0	1	0
anders*	15	0	25	0	
Totaal	7288		5332		

* dubbele beschikking, afwijzing of onbekend

In 1997 week tweederde van de RVC=s wel eens af van de aanvraag, in 1998 gold dit voor driekwart. Dit kwam bij de meeste RVC=s overigens niet vaak - in minder dan tien gevallen - voor.

De helft van de RVC=s ziet over de afgelopen drie jaar geen duidelijke trend in het aantal aanvragen voor het speciaal (basis-)onderwijs in hun regio. Ruim een kwart (8 van de 29) signaleert een toename van het aantal aanvragen. Het WSNS beleid draagt hier volgens hen aan bij: scholen krijgen meer oog voor problemen van leerlingen en voor de beschikbaarheid van voorzieningen. In combinatie met grote klassen en een zware taakbelasting van leerkrachten zou dat leiden tot snellere doorverwijzing.

Eveneens een kwart (7 van de 29) signaleert een afname van het aantal aanvragen. Volgens enkelen hebben de invoering van de RVC=s en het onderwijskundig rapport hier zeker aan bijgedragen. Zij hebben de indruk dat de scholen nu meer bewust (oftewel minder snel) kiezen voor de verwijzing van een leerling naar het SBO dan vroeger. De scholen proberen de leerling vaak eerst zelf op te vangen en stellen aldus de SBO-aanmelding uit. Soms worden met deze extra maatregelen zo'n goede resultaten geboekt dat uiteindelijk zelfs van een SBO-verwijzing wordt afgezien. Anderen schrijven deze ontwikkelingen meer toe aan het WSNS-beleid

dat behalve tot deze veranderde houding bij de scholen ook heeft geleid tot toenemende aandacht voor zorgverbreding in de nascholing van docenten.

3.2.5 Oordeel over de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten

De RVC=s is verzocht hun oordeel te geven over diverse aspecten van de onderwijskundige rapporten. Met het oog op de betrouwbaarheid hebben we dit alleen gevraagd voor de rapporten uit 1998.

Meer dan de helft van de onderwijskundige rapporten was direct bij de aanvraag voldoende ingevuld. De onderzoeksgegevens waren in meer dan de helft van de gevallen niet ouder dan één jaar. In de meeste onderwijskundige rapporten werd aandacht besteed aan de maatregelen die de school zelf had genomen. De effecten van de genomen maatregelen echter kwamen in de meeste onderwijskundige rapporten niet aan de orde. Driekwart van de rapporten ten slotte was niet bruikbaar als startdocument voor de toekomstige school (tabel 3.7).

Tabel 3.7 - Oordeel over de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten; in percentages van het aantal RVC=s (n = 28)

	nooit >helft	< helft altijd	
Hoe vaak waren onderzoeksgegevens ouder dan één jaar?	21	79	- -
Hoeveel onderwijskundige rapporten waren voldoende ingevuld?	-	4	95
Hoe vaak werd aandacht besteed aan de genomen maatregelen?	-	18	61
Hoe vaak werd aandacht besteed aan de effecten van deze maatregelen?	20	4	42
Hoe vaak gaven aanvragers aan welke schoolsoort zij gewenst vonden?	54	43	-4
Hoe vaak waren onderwijskundige rapporten bruikbaar als startdocument?	64	21	11
		4	

De rapportcijfers die de RVC=s desgevraagd aan de verschillende onderdelen van de onderwijskundige rapporten toekennen, bevestigen dit beeld. De RVC=s zijn het meest tevreden over de bruikbaarheid van de onderwijskundige rapporten voor de beoordeling door de RVC en de recentheid van de onderzoeksgegevens. Over het algemeen is het oordeel over de kwaliteit voldoende tot ruim voldoende (tabel 3.8).

Tabel 3.8 - Rapportcijfers van RVC=s (n = 27) voor aspecten van het onderwijskundig rapport

	min.	max.	gem.	s.d.
bruikbaarheid voor beoordeling RVC	4	9	7	.9
bruikbaarheid voor toekomstige scholen	2	8	5	1.3
volledigheid	4	9	6.5	1.0
leesbaarheid	5	8	6	.8
aandacht voor genomen maatregelen	3	8	5.5	1.0
aandacht voor de effecten van de getroffen maatregelen	3	7	5	1.2
recentheid van onderzoeksgegevens	3	8	7	1.0
totaal oordeel over de onderwijskundig rapporten	6	8	6.5	.6
informatiegehalte van de onderzochte gegevens	5	8	6.5	.8

Gevraagd naar de grootste gebreken van de onderwijskundige rapporten antwoordt eenderde dat er te weinig aandacht was voor de genomen maatregelen en de effecten daarvan. De RVC kreeg daardoor niet duidelijk in beeld waarom de school zelf niet verder kon met de leerling. Een ander knelpunt betrof de (te) oppervlakkige beschrijving van de problematiek van de leerling. Een gedegen analyse van de leer- en gedragsproblemen ontbrak in veel gevallen. Andere tekorten hadden betrekking op de beperkte inbreng van groepsleerkrachten bij de rapportage, het ontbreken van gegevens uit eerdere jaren als gevolg van de toen nog gebrekkige leerlingvolgsystemen en de geringe handelingsgerichtheid van de onderwijskundige rapporten.

Veertig procent van de RVC=s constateerde verschillen tussen de samenwerkingsverbanden wat betreft de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten. (Het aantal SWV=s per RVC liep uiteen van 2 tot 13.) De verschillen betroffen onder andere de volledigheid en de uitgebreidheid van de rapportages en de aanwezigheid van handelingsplannen. Ook merkten enkele RVC=s op dat de aanvragen van betere kwaliteit waren wanneer een commissie leerlingenzorg betrokken was bij het voortraject.

De scholen verschilden in dit opzicht nog veel meer van elkaar. Alle RVC=s gaven aan dat de onderwijskundige

rapporten van de verschillende scholen sterk varieerden qua uitgebreidheid van de verslaglegging, zorgvuldigheid, diepgang en abstractieniveau. Ook verschilden de onderwijskundige rapporten wat betreft de aanwezigheid van handelingsplannen, van feitelijke gegevens (toetsgegevens) en inbreng van de leerkracht.

3.2.6 Gevolgen van de taakoverdracht van de RVC aan de PCL

Gevolgen voor de verwijzing naar SBO

Vanaf 1 augustus 1998 ligt de beoordelingstaak voor verwijzingen in het primair onderwijs bij de permanente commissie leerlingzorg (PCL) van de samenwerkingsverbanden. We hebben de respondenten gevraagd welke gevolgen dit volgens hen zal hebben voor de verwijzing naar het SBO in hun regio. De resultaten worden weergegeven in tabel 3.9.

De helft verwacht dat basisscholen langer zullen zoeken naar andere oplossingen voordat zij een aanvraag voor SBO indienen. Veertig procent voorziet (daarnaast) dat het aantal verwijzingen afneemt en dat leerlingen vaker op de eigen school zullen blijven. Op de vraag waarom zij dit denken, wijzen meerdere respondenten op de streefcijfers en de financiële consequenties van doorverwijzen: basisscholen zullen in de toekomst minder verwijzen omdat het hen geld gaat kosten. Ook de nauwere banden tussen PCL en samenwerkingsverbanden wordt door enkelen gezien als mogelijke aanleiding voor een afname van het aantal verwijzingen: er is een structuur voor leerlingbesprekingen gevonden op schooloverstijgend niveau, waardoor verwijzingen naar andere reguliere basisscholen wellicht meer tot de mogelijkheden gaan behoren.

Tabel 3.9 - Gevolgen van de overgang naar de PCL voor de verwijzing naar het SBO, volgens de RVC=s (n = 28); in procenten

---

het aantal verwijzingen zal toenemen	
11	
het aantal verwijzingen zal afnemen	43
leerlingen zullen vaker op de eigen school blijven	
39	
leerlingen zullen vaker naar het SBO verwezen worden	
11	
leerlingen zullen vaker naar een andere reguliere basisschool verwezen worden	7
er zullen vaker terugverwijzing plaatsvinden van SBO naar regulier onderwijs	18

verwijzingen zullen op jongere leeftijd plaatsvinden	
	14
er zal langer gezocht worden naar andere oplossingen	
	50
er zal minder tijd verstrijken tussen probleemsignalering en aanvraag	
	7
anders namelijk	11
geen noemenswaardige veranderingen in de verwijzingen naar het SBO	
	18
weet niet	4

Een vijfde van de respondenten verwacht geen noemenswaardige veranderingen, ofwel omdat zij geen essentiële verschillen zien tussen RVC en PCL, ofwel omdat er in de regio reeds veel opvang plaatsvindt binnen het basisonderwijs.

Enkele respondenten houden rekening met een toename van het aantal verwijzingen. Hun redenering is dat het speciaal basisonderwijs via de PCL meer zicht heeft op de zorgleerlingen die in de basisscholen verblijven en deze leerlingen sneller naar zich toe zal trekken.

Gevolgen voor de kwaliteit van OWR=s

Wat betreft de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten verwacht eenderde van de respondenten dat de OWR=s meer handelingsgericht zullen zijn, dat er meer aandacht zal zijn voor genomen maatregelen en voor effecten van genomen maatregelen en dat de onderwijskundig rapporten vollediger ingevuld zullen worden. Zij verwachten dat de PCL lering zal trekken uit de ervaringen die de samenwerkingsverbanden en de RVC=s hebben opgedaan met het onderwijskundig rapport. Omdat de PCL dichter bij doorverwijzers staat, kunnen argumenten beter uitgewisseld worden. Deze nauwe betrokkenheid kan er echter aan de andere kant toe leiden dat de PCL moeite zal hebben om eisen te stellen aan de onderwijskundig rapporten.

Andere mogelijke gevolgen zijn dat er nieuwe OWR=s ontwikkeld worden omdat het gebruikte rapport niet in alle

SWV=s beviel en dat de PCL door de voorkennis die zij heeft minder kritisch zal kijken naar het OWR. Ruim eenderde verwacht geen noemenswaardige veranderingen en ruim tien procent heeft hierover geen uitgesproken opvattingen (tabel 3.10).

Tabel 3.10 - Veranderingen van de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten als gevolg van de overgang naar de PCL, volgens de RVC=s (n = 28); in procenten

---

de OWR=s zullen meer handelingsgericht zijn	32	
de OWR=s zullen minder handelingsgericht zijn	4	
in de OWR=s zal meer aandacht zijn voor genomen maatregelen	32	
in de OWR=s zal meer aandacht zijn voor effecten van de genomen maatregelen	32	
de OWR=s zullen volledig ingevuld worden		32
anders*		11
geen noemenswaardige veranderingen		36
weet niet		14

---

* de PCL zal minder kritisch kijken naar de OWR=s, er zullen nieuwe OWR=s komen, school moet meer argumenten hebben voor verwijzing

Suggesties van RVC aan PCL

We hebben de RVC=s gevraagd of zij op grond van hun ervaringen suggesties hebben voor de PCL=s. Hier volgen hun tips:

- X Ga bij diagnose en advisering meer handelingsgericht te werk.
- X Het OWR geeft soms een vertekend beeld van de situatie. Overleg bij twijfel met school en/of ouders.
- X Leer scholen adequater te beschrijven wat de oorzaak van de problematiek is en wat men (systematisch) aan aanpak heeft geboden en hoe vaak.
- X Besteed veel aandacht aan de rol en positie van de ouders.
- X Bied basisscholen meer advisering en ondersteuning om >speciale= kinderen in het BaO te handhaven.
- X Stel hoge eisen aan de onderwijskundige rapporten en ondersteun tegelijkertijd de mensen in het veld bij het ontwikkelen van kwaliteit, opdoen van ervaring en oefening.
- X Stel een groeidossier samen in plaats van een eenmalig onderwijskundig rapport.
- X Laat de leerkracht van de groep meer aan bod komen.
- X Vraag expliciet naar de verantwoordelijkheid van de school.
- X Rapporteer beknopt.
- X Stel het zorgoverleg met de basisschool centraal en neem het serieus.
- X Houd een vinger aan de pols bij zorgleerlingen in het BaO zodat ze niet wegwijnen.
- X Laat samenwerkingsverbanden jaarlijks het OWR evalueren.
- X Blijf uitgaan van het landelijk model. Dit is - met wat praktische verbeteringen - bij nader inzien zo gek nog niet.

3.3 Samenvatting

In dit hoofdstuk is verslag gedaan van het onderzoek bij de regionale verwijzingscommissies. Aan de orde kwamen de vorm en inhoud van de onderwijskundige rapporten, de besluitvorming bij de RVC en de procedures en termijnen die

er mee gepaard gaan. Aan het onderzoek hebben 31 RVC=s meegewerkt.

Het meest gebruikte rapport is het Model onderwijskundig rapport van het Procesmanagement WSNS. Daarnaast hebben RVC=s of samenwerkingsverbanden regelmatig zelf een onderwijskundig rapport ontwikkeld. Aangezien deze rapporten vaak een variatie waren op het model is het niet verwonderlijk dat de rapporten wat inhoud betreft vrij uniform waren.

In 1997 en 1998 zijn per RVC gemiddeld 273 respectievelijk 225 leerlingen aangemeld. Voor het in behandeling nemen van een aanvraag was een voldoende ingevuld onderwijskundig rapport voor alle RVC=s een criterium. Onvolledige aanvragen kwamen regelmatig voor: RVC=s moesten bij ruim 20 procent van de aanvragen om nadere informatie vragen. Het betrof dan vaak de genomen didactische maatregelen, het verslag van een psychologisch onderzoek en de genomen pedagogische maatregelen.

Alle RVC=s hadden wel eens contact met de school waar de aangemelde leerling vandaan kwam. Dit gebeurde in 13 procent respectievelijk 9 procent van de gevallen. Overleg met ouders, toekomstige scholen en andere instanties vond bij circa 4 procent van de aanmeldingen plaats.

De RVC=s hebben in 1997 gemiddeld 270 beschikkingen afgegeven en in 1998 232. Meest voorkomend zijn de beschikkingen voor lom- of mlk-onderwijs. De wettelijke termijn waarbinnen de RVC een beschikking diende af te geven bedroeg 8 weken. Tien RVC=s slaagden er niet altijd in binnen deze termijn te blijven.

Over het algemeen vonden de RVC=s de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten voldoende tot ruim voldoende. Het meest tevreden waren ze over de bruikbaarheid voor de beoordeling door de RVC en de recentheid van de onderzoeksgegevens. Zwakke punten waren de aandacht voor effecten van de genomen maatregelen en de bruikbaarheid van de onderwijskundige rapporten als startdocument.

Wat betreft de overgang naar de PCL verwacht de helft van de RVC=s dat basisscholen, o.a. vanwege de financiële consequenties van doorverwijzen, langer zullen zoeken naar oplossingen voordat zij een aanvraag voor SBO indienen. Verder verwachten de RVC=s dat de OWR=s meer handelingsgericht zullen zijn, dat er meer aandacht zal zijn voor genomen maatregelen en voor de effecten ervan en dat de onderwijskundig rapporten vollediger ingevuld zullen worden. Aanbevelingen van de RVC aan de PCL betreffen onder andere meer overleg met scholen, leerkrachten en ouders; meer ondersteuning aan basisscholen rond de opvang van probleemleerlingen, en instructie voor het opstellen van een onderwijskundig rapport.

4 Onderzoek naar de ervaringen van basisscholen

In dit hoofdstuk staat het onderzoek bij reguliere basisscholen centraal. Aan de orde komen de ervaringen die scholen gedurende de schooljaren 1996/97 en 1997/98 hebben opgedaan met het onderwijskundig rapport. Tevens gaan we in op de gevolgen ervan voor de opvang op school van leerlingen met problemen, het zorgaanbod en de evaluatie ervan door de leerkrachten alsmede het aantal verwijzingen naar het SBO (en zmk).

Na een korte beschrijving van de deelnemende scholen, geven we achtereenvolgens een overzicht van het gebruik van het onderwijskundig rapport door de scholen (in termen van aantallen, informatieverzameling, bestede tijd, procedures en termijnen), de opvang van leerlingen die niet of niet meteen zijn doorverwezen en de gevolgen van het onderwijskundig rapport voor leerkracht, school en samenwerkingsverband. We gaan tevens in op de veranderingen die de overgang van RVC naar PCL met zich mee kan brengen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting.

4.1 Opzet van het onderzoek

Het onderzoek bij de basisscholen was erop gericht inzicht te krijgen in de ervaringen van scholen met het onderwijskundig rapport en de gevolgen ervan voor de opvang van de leerlingen, de evaluatie van het zorgaanbod door leerkrachten en scholen, en de verwijzingen naar het SBO of zmk.

Het onderzoek bestond uit een schriftelijke enquête bij de interne begeleiders van basisscholen of eventuele andere schoolfunctionarissen die zijn belast met de opvang en verwijzing van leerlingen met problemen. Evenals in het onderzoek bij de RVC's is ook in deze enquête gebruik gemaakt van een zo veel mogelijk voorgestructureerde vragenlijst.

4.1.1 Selectie van scholen en respons

Voor deelname aan het onderzoek werd gestreefd naar een onderzoeksgroep van 200 scholen. Hierbij diende een selectie van scholen plaats te vinden. Benadering van een a-selecte groep scholen kwam niet in aanmerking omdat kon worden verwacht dat veel basisscholen nog nauwelijks ervaring zouden hebben met het gebruik van een onderwijskundig rapport, sinds de invoering ervan in januari 1996. Immers, bijna 60 procent van de scholen verwijst in een bepaald schooljaar maar 1 of 2 leerlingen naar het speciaal (basis-)onderwijs, terwijl bijna 20 procent zelfs geen enkele leerling verwijst (Pijl, 1997). Hierbij komt dat bij schriftelijke enquêtes altijd rekening moet worden gehouden met een aanzienlijke non-respons.

Voor deelname hebben we daarom eerst twintig OBD-gebieden geselecteerd met een relatief hoog verwijzingspercentage en een redelijke spreiding over het land. De keuze van de scholen in de gebieden vond a-select plaats. In totaal is het naar verhouding grote aantal van 622 scholen benaderd. De scholen die (nog) geen ervaring hadden met het onderwijskundig rapport hoefden de vragenlijst niet in te vullen en konden volstaan met het terugzenden van een kaartje dat hiervoor was bijgevoegd. De aparte inventarisatie van de scholen zonder ervaring met het onderwijskundig rapport gaf informatie over de relatieve omvang van deze categorie scholen en bood tevens inzicht in (een van) de oorzaken van de non-respons.

In eerste instantie reageerden 152 scholen positief (25%): 113 scholen (19%) stuurden de ingevulde vragenlijst terug en 39 scholen (6%) het kaartje. Na een schriftelijk rappel bedroeg het aantal ingevulde vragenlijsten 176. De uiteindelijke respons bedraagt dus bijna 30 procent. Ruim 20 scholen waren niet bereikbaar (onjuiste adressering).

4.1.2 Onderzoeksinstrument

In de vragenlijst is, uitgaande van de onderzoeksvragen, met name ingegaan op:

- X de ervaringen van scholen met het onderwijskundig rapport, met name de mate waarin het onderwijskundig rapport is afgestemd op de registratiesystematiek van de school, de tijd die het invullen kost, de inzet van diverse functionarissen (leerkracht, intern begeleider, schoolhoofd, externe deskundigen), de wachttijd bij de RVC, de inhoudelijke reactie van de RVC, aantal instemmende en afwijzende beschikkingen, en de ervaring met eventuele beroepsprocedures;
- X de gevolgen van het onderwijskundig rapport voor de betreffende leerlingen, waarbij het met name ging om vragen als: zijn er leerlingen (geweest) die ten onrechte niet naar het SBO of zmk zijn verwezen dan wel zo laat dat het ten koste is gegaan van de leerling zelf of de situatie in de klas of school; zijn er leerlingen waarbij de situatie zich in de wachttijd juist gunstig ontwikkelde waardoor plaatsing in het speciaal (basis-)onderwijs niet meer nodig was; is voor deze leerlingen het bovenschoolse zorgtraject ingeschakeld of is hulp van deskundigen buiten het SWV ingeroepen;
- X de invloed van het gebruik van het onderwijskundig rapport op de zelfevaluatie van leerkrachten en scholen, waarbij in het bijzonder is nagegaan of leerkrachten en scholen zich dankzij het gebruik van het onderwijskundig rapport meer bewust worden van hun eigen rol bij het ontstaan van onderwijsleerproblemen en meer geneigd zijn het eigen functioneren c.q. eigen zorgprofiel kritisch te bezien;
- X eventuele andere positieve of negatieve effecten van het onderwijskundig rapport.

4.1.3 Analyse van de gegevens

De analyses van de gegevens zijn voornamelijk beschrijvend van aard. Door middel van rechte tellingen en kruistabellen wordt een beschrijving gegeven van de ervaringen van scholen met het onderwijskundig rapport en de gevolgen ervan voor de diverse betrokkenen. De resultaten zijn hoofdzakelijk beschreven voor de hele groep deelnemende scholen. Indien van toepassing, vond toetsing plaats tussen verschillende categorieën scholen, ingedeeld naar het aantal aanmeldingen voor het SBO (en zmk).

4.2 Resultaten van het onderzoek

In totaal is door 176 reguliere basisscholen aan het onderzoek deelgenomen. Deze scholen telden gemiddeld 260 leerlingen (in het schooljaar 96/97 variërend van 72 tot 594 leerlingen en in 97/98 van 80 tot 585). De

samenwerkingsverbanden waarvan de scholen deel uitmaakten
omvatten gemiddeld 27 scholen (tabel 4.1).

Tabel 4.1 - Kenmerken van de onderzochte scholen in beide schooljaren, in procenten

---

Omvang van de scholen uitgedrukt in het aantal leerlingen, in procenten (n= 158)	
Minder dan 100 leerlingen	3
100 tot 200 leerlingen	24
200 tot 300 leerlingen	43
300 tot 400 leerlingen	21
400 tot 500 leerlingen	6
meer dan 500 leerlingen	3
gemiddeld aantal leerlingen 96/97	259
gemiddeld aantal leerlingen 97/98	263
Omvang van het samenwerkingsverband waar de school deel van uitmaakt, uitgedrukt in het aantal scholen (n = 129)	
minder dan 10 scholen	12
10 tot 20 scholen	26
20 tot 30 scholen	30
30 tot 40 scholen	15
40 tot 50 scholen	5
50 tot 60 scholen	6
meer dan 60 scholen	6
gemiddeld aantal scholen	27

4.2.1 Aantal onderwijskundige rapporten, bestede tijd en werkwijzen

De vragenlijst was gericht tot de schoolfunctionaris die belast is met het opstellen van het onderwijskundig rapport. Dit bleek in de meeste gevallen (85 %) de intern begeleider te zijn. Tien procent was in functie als coördinator leerlingzorg, terwijl de overigen als leerkracht of hoofd van de school werkzaam waren.

Behalve de respondent is de leerkracht van de betreffende leerling ook vrijwel altijd (95 %) betrokken bij het opstellen van het onderwijskundig rapport. Op bijna de helft van de scholen participeert (tevens) de Remedial Teacher en op ruim een kwart van de scholen het schoolhoofd (tabel 4.2).

Tabel 4.2 - Functionarissen die naast de respondent betrokken zijn bij het opstellen van een onderwijskundig rapport, in procenten (n = 169)

leerkracht van betreffende leerling	95
intern begeleider	12
coördinator leerlingzorg	18
schoolhoofd	28
remedial teacher	49
ambulante begeleider	15
andere deskundige van SBO-school	2
deskundigen binnen het samenwerkingsverband*	15
deskundigen buiten het samenwerkingsverband**	18
anders***	10

* psycholoog (6), orthopedagoog (3), logopedist (3), consultatief begeleider (3), leerkracht SBO (1)

** onderwijsbegeleidingsdienst (27), schoolarts (4), logopedist (3), fysiotherapeut (2)

***ouders (2), door ouders ingeschakelde deskundigen, Riagg (3)

Aantal onderwijskundige rapporten

De ervaring die scholen in de schooljaren 96/97 en 97/98 hebben opgedaan met het opstellen van een onderwijskundig rapport varieert nogal. Gezien over beide jaren loopt het aantal leerlingen waarvoor de scholen een onderwijskundig rapport hebben opgesteld uiteen van één tot dertig. Het gemiddelde bedraagt zeven leerlingen gedurende de twee schooljaren. Vierentwintig scholen hebben in slechts één van beide jaren een onderwijskundig rapport opgesteld. Het maximum aantal rapporten van 16 per jaar betreft één, relatief grote school met circa 500 leerlingen. Ruim de helft van de scholen stelt jaarlijks één tot drie onderwijskundige rapporten op (tabel 4.3).

Tabel 4.3 - Aantal onderwijskundige rapporten per school, in percentage van het aantal scholen (n = 161)

	96/97	97/98
0 onderwijskundige rapporten	9	6
1 - 3	54	57
4 - 6	21	24

7 - 9	10	8
10 of meer	6	6
gemiddeld	3.4	3.6

Typen onderwijskundig rapport

Bijna alle scholen (93%) maken gebruik van het Model Onderwijskundig Rapport van het Procesmanagement WSNS of een variatie daarop, ontwikkeld door het samenwerkingsverband of de RVC. Ook enkele SBD=s hebben een onderwijskundig rapport samengesteld. Op de helft van de scholen was een computerversie van het rapport aanwezig. In het schooljaar 96/97 werd deze versie door 43 procent van degenen die erover beschikten (wel eens) gebruikt. In het schooljaar 97/98 is dit percentage toegenomen tot 57 procent.

Informatieverzameling

Voor de beoordeling van een aanvraag voor het SBO (en zmk) vroeg de RVC - en nu de PCL - om uiteenlopende informatie. Zo diende de aanvrager de gedragsproblemen, de leerproblemen en de gezondheid van de leerling te omschrijven. Ook moest worden aangegeven welke de mogelijke oorzaken waren van de problematiek en welke maatregelen de school al genomen had om de leerling op te vangen. We hebben de aanvragers gevraagd hoe vaak alle informatie die nodig is om het onderwijskundig rapport op te stellen meteen in bruikbare vorm beschikbaar was. Uit tabel 4.4 valt af te lezen dat dit voor tweederde van de scholen gold. Ongeveer 20 procent van de respondenten had daarentegen de informatie nooit direct ter beschikking. Bij de overige 16 procent was de informatie in sommige gevallen wel en in andere gevallen niet meteen voorhanden.

Tabel 4.4 - Aantal gevallen waarin de informatie die nodig is om een onderwijskundig rapport op te stellen meteen aanwezig is, in percentage van het aantal scholen (n = 138)

---

in geen enkel geval	21
in de helft van de gevallen of minder	4
in meer dan de helft van de gevallen	12
in alle gevallen	65

In beide jaren kostte het verzamelen van informatie de respondenten gemiddeld ruim drie uur, waarbij echter wel sprake is van een significant verschil tussen de twee groepen respondenten ($p < 0.05$). De respondenten die aangaven dat de informatie (meestal) meteen aanwezig was (77% of $n = 105$), zijn gemiddeld 2,5 uur bezig geweest met het verzamelen van informatie. Degenen waarbij de informatie meestal niet direct voorhanden was (25% of $n = 34$), besteedden hieraan gemiddeld vijf uur. Het al dan niet werken met de computer levert geen significante verschillen in tijdbesteding op.

Naast de gegevensverzameling, kostte het invullen van het onderwijskundig rapport ook nog eens bijna drie uur. In totaal komt dit neer op zes uur per rapportage. Ook deze tijd varieert evenwel opvallend met een minimum van één en een maximum van 36 uur. De mediaan bedroeg vijf uur in schooljaar 96/97 en vier uur in 97/98.

Belangrijke bronnen van informatie vormden collega-leerkrachten voor gegevens over de schoolprestaties en achtergrondgegevens van de leerling (41%), de ouders van de leerling in verband met gegevens over de gezinssituatie (28%), de schoolarts voor medische informatie (26%) en de schoolbegeleidingsdienst voor gegevens van het psychologisch of pedagogisch-didactisch onderzoek (25%).

Bij het opstellen van een onderwijskundig rapport hebben de aanvragers de meeste moeite met het beschrijven van de factoren waaraan de leer- en gedragsproblematiek wordt toegeschreven en de maatregelen die nodig zijn voor het oplossen van de problematiek (zie tabel 4.5).

Tabel 4.5 - Aantal aanvragers dat moeite heeft met het invullen van de betreffende categorieën van het onderwijskundig rapport, in percentages ($n = 168$)

---

biografische gegevens van de leerling	2
gegevens over het gezin	8

gegevens over de school	1
aard van de leerproblemen	7
beschrijving van de factoren waaraan de leerproblematiek wordt toegeschreven	52
beschrijving van de maatregelen voor het oplossen van de leerproblematiek	24
aard van de gedragsproblemen	13
beschrijving van de factoren waaraan de gedragsproblematiek wordt toegeschreven	49
beschrijving van de maatregelen voor het oplossen van de gedragsproblematiek	32
fysieke problemen	1
werkhouding	5
maatregelen ter versterking van de werkhouding	7
samenvatting van de aard van het onderwijsleerprobleem	16
samenvatting van de voorgestelde oplossing	13
samenvatting van de opvatting van de ouders	5
anders*	10

---

* consequent bijhouden van de gegevens, weergeven van maatregelen en effecten, proberen niet in herhaling te vallen, moeilijkheden verschillen per kind.

Wanneer we de respondenten vragen om een toelichting, merken zij in de eerste plaats op dat het vaak zeer complexe problemen betreft waarvan de achtergronden lang niet altijd duidelijk zijn. *>Er zijn zoveel factoren die een probleem bepalen: het gezin, de klas en de leerkracht, de leermaterialen en methoden of juist het ontbreken daarvan of psychologische factoren in het kind zelf. De oorzaken liggen vaak diep en dat vereist een behoorlijk psychologisch inzicht=.* Behalve psychologisch inzicht ontbreekt het de aanvrager ook nog wel eens aan voldoende informatie, bijvoorbeeld omdat dossiers niet volledig zijn. Het beschrijven van de problemen vergt dan veel gegevensverzameling.

Al kent de aanvrager precies de oorzaken van het probleem dan is het vervolgens de kunst om ze ook duidelijk te

formuleren. *>Het is moeilijk om het probleem concreet te formuleren en wel zo dat derden het goed kunnen interpreteren. Je vraagt je af of het overkomt en of het probleem niet gebagatelliseerd zal worden=.* Dit geldt in het bijzonder ook voor de samenvatting van problemen en oplossingen. *>Een proces dat al jaren duurt kort en goed samenvatten zonder weglating van essentiële punten, vergt een groot inzicht in het probleem. Het doorvorsen daarvan kost veel tijd en moeite=.*

Wat betreft het beschrijven van de maatregelen die nodig zijn voor het oplossen van de problematiek wijzen sommigen op een soort paradox. Ze melden een leerling aan omdat ze er zelf niet uitkomen, omdat ze zelf het probleem en de mogelijke oplossingen niet zien. En voor de aanmelding moeten ze dan juist dat probleem en de oplossingen omschrijven. Anderen geven aan dat zij te weinig zicht hebben op het aanbod van het SBO om mogelijke oplossingen goed te kunnen omschrijven.

Gegevens over het gezin zijn om twee redenen moeilijk te omschrijven. In de eerste plaats betreft het vaak vertrouwelijke informatie. De ouders zelf houden weleens bepaalde feiten achter of de aanvragers geven gevoelige informatie slechts gedeeltelijk weer. In de tweede plaats is soms weinig bekend over de gezinssituatie, in het bijzonder als het gaat om anderstalige leerlingen. De informatie moet soms met behulp van een tolk worden verzameld.

4.2.2 Gevolgen van het onderwijskundig rapport voor de zorgleerlingen

Opgeteld over beide jaren is het op ruim de helft van de scholen (93 van de 176) wel eens voorgekomen dat men een leerling eigenlijk naar het speciaal (basis-)onderwijs wilde doorverwijzen maar dit niet of niet onmiddellijk deed. Jaarlijks betrof dit een kleine 160 leerlingen. De belangrijkste reden hiervoor was dat de school wilde kijken of de leerling zich nog positief zou ontwikkelen (46%). Een andere veel genoemde oorzaak (27%) was dat de ouders niet bereid waren hun medewerking te verlenen of er op

aandrongen de leerling nog een tijdje op de reguliere school te handhaven.

De besluitvormingstermijn bij de RVC speelde bij dit uitstel een beperkte rol. In beide jaren heeft de helft van de respondenten (n = 128, 48 missings) minder dan 36 dagen hoeven wachten op het besluit van de RVC. Drieëntwintig procent (1996/97) respectievelijk 20 procent (1997/98) geeft aan dat de beslissing langer dan acht weken uitbleef. Aangezien een aantal mensen vaak zeer lang, in één geval (1997/1998) zelfs langer dan een jaar, heeft moeten wachten is de gemiddelde wachttijd vrij lang, namelijk 48 respectievelijk 50 dagen, ofwel circa zeven weken.

Bijna alle scholen (88 van de 93) die een leerling wilden doorverwijzen maar dit niet of niet onmiddellijk deden, hebben speciale maatregelen genomen om de leerling op te vangen. Veel genoemde maatregelen zijn het inschakelen van een remedial teacher en/of een interne begeleider en het toepassen van een andere leermethode. Ook de schoolbegeleidingsdienst is regelmatig te hulp geroepen (tabel 4.6).

Tabel 4.6 - Maatregelen die de scholen hebben genomen om leerlingen die niet onmiddellijk zijn doorverwezen, op te vangen; in procenten (n = 93)

---

andere leermethoden toegepast	57
zittenblijven	34
leerling in andere klas geplaatst	8
ambulante begeleider ingeschakeld	30
remedial teacher ingeschakeld	65
interne begeleider ingeschakeld	61
schoolbegeleidings- of schooladviesdienst ingeschakeld	43
gebruik gemaakt van bovenschoolse zorgtraject	11
leerling is naar andere reguliere school uit samenwerkingsverband gegaan	3
anders*	9

---

* extra formatie gevraagd, meer individuele aandacht, lesuren buiten de klas, toch plaatsing aangevraagd

Op ruim een kwart van de betrokken scholen hebben de maatregelen meestal het gewenste effect. Op bijna de helft van de scholen (45 van de 93) is het zelfs wel eens voorgekomen dat de situatie zich door de opvang zo gunstig ontwikkelde dat S(B)O-plaatsing niet meer nodig was. Het betrof dan meestal één of twee leerlingen, in totaal 44 leerlingen in 1996/1997 en 55 leerlingen in 1997/1998. Op het merendeel van de scholen hebben de maatregelen soms (66%) of nooit (6%) het gewenste effect.

Op 75 van de 93 scholen hebben zich als gevolg van de opvang van de leerlingen problemen voorgedaan. De meest genoemde problemen zijn stagnatie van schoolvorderingen en vergroting van de sociaal-emotionele problematiek bij de leerling. Overbelasting van de leerkracht, toename van de gedragsproblemen van de betreffende leerling, en minder aandacht voor andere leerlingen vormen op ruim eenderde van de scholen een probleem (tabel 4.7).

Tabel 4.7 - Problemen ten gevolge van de opvang van leerlingen die niet onmiddellijk werden doorverwezen; aantallen (n = 75)

stagnatie van schoolvorderingen van de leerling	49
toenemende sociaal-emotionele problematiek	47
overbelasting van leerkracht	39
toenemende gedragsproblemen	35
leerkracht kon minder aandacht besteden aan andere leerlingen	33
andere leerlingen werden afgeleid	17
problemen in omgang met andere leerlingen	15
problemen in omgang met leerkrachten	12
overbelasting van gezin/ouders	5
anders	7

4.2.3 Gevolgen voor leerkrachten, scholen en samenwerkingsverbanden

Gevolgen voor de leerkrachten

Aan de respondenten is een aantal uitspraken voorgelegd over de gevolgen van het gebruik van het onderwijskundig rapport, met het verzoek aan te geven voor hoeveel

leerkrachten op hun school deze uitspraken gelden. Tabel 4.8 laat zien dat de meeste uitspraken op minder dan de helft van de leerkrachten van toepassing zijn. Het onderwijskundig rapport heeft, met andere woorden, vooralsnog beperkte invloed op het handelen van leerkrachten. Alleen item f >leerkrachten overleggen eerder met collega=s over leerlingen met problemen= is wat vaker van toepassing (score 2.2).

Tabel 4.8 - Gevolgen van het onderwijskundig rapport voor de leerkrachten: gemiddelde score van de respondenten (1 = op geen enkele leerkracht van toepassing, 2 = op minder dan de helft van toepassing, 3 = op meer dan de helft van toepassing, 4 = op alle leerkrachten van toepassing)

	gem.	n
a. door de invoering van het onderwijskundig rapport signaleren leerkrachten eerder dan voorheen wanneer zich bij een leerling problemen voordoen	1.9	155
b. door de invoering van het onderwijskundig rapport zoeken leerkrachten oorzaken van problemen meer dan voorheen ook buiten de leerling	1.8	151
c. door de invoering van het onderwijskundig rapport nemen leerkrachten ²⁰ eerder maatregelen wanneer zich problemen voordoen	1.9	150
d. door de invoering van het onderwijskundig rapport maken leerkrachten meer dan voorheen gebruik van specifieke leermiddelen of methoden	2.0	149
e. door de invoering van het onderwijskundig rapport maken leerkrachten vaker gebruik van pedagogisch didactische werkwijzen die aansluiten op de problematiek van de leerling	1.9	149
f. door de invoering van het onderwijskundig rapport overleggen leerkrachten eerder met collega=s over leerlingen met problemen	2.2	148
g. door de invoering van het onderwijskundig rapport zijn leerkrachten zich meer bewust van de invloed van hun eigen handelen	2.0	148
h. door de invoering van het onderwijskundig rapport neemt de behoefte aan scholing bij leerkrachten toe	1.9	148
i. leerkrachten ervaren het onderwijskundig rapport als een controle van hun eigen handelen	1.7	150
j. door de invoering van het onderwijskundig rapport voelen leerkrachten zich meer verantwoordelijk voor leerlingen met problemen	1.9	148
k. door de invoering van het onderwijskundig rapport is de deskundigheid van leerkrachten ten aanzien van leerlingen met problemen toegenomen	1.9	148

Gevolgen voor de scholen

Tabel 4.9 betreft de consequenties van het onderwijskundig rapport voor de onderzochte basisscholen. In hoeverre achtten de respondenten deze van toepassing op hun school?

De scores laten zien dat het onderwijskundig rapport heeft aangezet tot betere registratie van leerlinggegevens en het beter bijhouden van dossiers van leerlingen met problemen (score 2.8). Ook is sprake van toenemende aandacht voor probleemleerlingen: de scholen hebben het leerlingzorgsysteem verder ontwikkeld en er is meer dan voorheen gewerkt met handelingsplannen voor leerlingen met problemen. Het gebruik van het onderwijskundig rapport heeft in het algemeen niet geleid tot meer inzet van SBD, SBO-expertise of remedial teaching. Wel bestaan er in dit opzicht verschillen tussen veel en weinig verwijzende scholen (gedefinieerd als scholen met een hoger respectievelijk lager verwijzingspercentage dan de mediaan: 1.1 procent in 1997/98). Lage verwijzers maakten toen in vergelijking met daarvoor relatief vaker gebruik van de SBD (lage verwijzers 2.0, hoge verwijzers 1.6, $p < 0.05$) en RT (lage verwijzers 2.0, hoge verwijzers 1.6, $p < 0.05$).

Tabel 4.9 - Gevolgen van het onderwijskundig rapport voor de scholen: gemiddelde score van de respondenten (1 = niet van toepassing, 2 = enigszins van toepassing, 3 = duidelijk van toepassing, 4 = zeer duidelijk van toepassing)

	gem.	n
a. De school heeft het leerlingzorgsysteem verder ontwikkeld	2.5	170
b. de school heeft het leerlingvolgsysteem verder uitgewerkt	2.5	167
c. er worden meer observaties verricht	2.2	169
d. er wordt meer dan voorheen gewerkt met handelingsplannen voor leerlingen met problemen	2.6	170
e. leerlinggegevens worden beter geregistreerd	2.8	170
f. dossiers van leerlingen met problemen worden beter bijgehouden	2.8	169
g. de school voelt zich meer verantwoordelijk voor leerlingen met problemen	2.1	168
h. de school maakt meer dan voorheen gebruik van de SBD	1.8	169
i. de school maakt meer dan voorheen gebruik van ambulante begeleiding of andere S(B)O-expertise	2.0	170
j. de school maakt meer dan voorheen gebruik van een remedial teacher	1.8	171
k. de school gaat zich duidelijker profileren ten opzichte van andere reguliere scholen	1.6	159

Gevolgen voor de samenwerkingsverbanden

Tot slot is door de respondenten aangegeven in hoeverre sprake is van effecten op samenwerkingsverbandniveau (tabel 4.10). Deze blijken nauwelijks aan de orde. Uitspraak a >het bovenschoolse zorgtraject is beter geworden= en uitspraak e >scholen weten beter waar ze terecht kunnen met leerlingen met problemen= zijn met een score van 2.3 respectievelijk 2.4 nog het meest van toepassing.

Tabel 4.10 - Gevolgen voor de samenwerkingsverbanden: gemiddelde score van de respondenten (1 = niet van toepassing, 2 = enigszins van toepassing, 3 = duidelijk van toepassing, 4 = zeer duidelijk van toepassing)

	gem.	n
a. het bovenschoolse zorgtraject is beter geworden	2.3	161
b. scholen in het samenwerkingsverband werken nauwer samen rond specifieke leerlingen met problemen	1.9	166
c. scholen in het samenwerkingsverband maken meer gebruik van elkaars expertise	2.0	167
d. scholen maken meer gebruik van de expertise van de SBO-scholen in het samenwerkingsverband	2.1	166
e. scholen weten beter waar ze terecht kunnen met leerlingen met problemen	2.4	167
f. de reguliere scholen uit het samenwerkingsverband gaan zich duidelijker profileren ten opzichte van elkaar	1.6	162

Ongeveer 10 procent van de respondenten merkt op dat de genoemde veranderingen niet zozeer zijn toe te schrijven aan het onderwijskundig rapport dan wel aan de meer algemene ontwikkelingen binnen de school en het samenwerkingsverband als gevolg van WSNS. Verder wijst circa 5 procent op de extra tijd die zij moet investeren, de toename van de werkdruk en toenemende belasting van de leerkrachten.

De ervaren consequenties van het onderwijskundig rapport, zowel op leerkracht-, school- als SWV-niveau, hangen overigens samen met de hoeveelheid tijd die de respondenten aan het opstellen ervan hebben besteed. Respondenten die veel tijd nodig hebben (gedefinieerd als: meer dan de mediaan van 4 uur per rapportage, 1997/98) zien over het geheel genomen minder positieve gevolgen van het onderwijskundig rapport dan scholen die hiermee relatief weinig tijd (< 4 uur) kwijt zijn. Significante verschillen deden zich voor ten aanzien van de volgende variabelen:

X de school maakt meer gebruik van SBD (score 1.9 resp. 1.6, $p < 0.05$);

X de school maakt meer gebruik van RT (score 1.9 resp. 1.6, $p < 0.05$);

X leerkrachten maken vaker gebruik van pedagogisch-didactische werkwijzen die aansluiten op de problematiek van de leerling (score 2.1 resp. 1.8, $p < 0.05$);

X leerkrachten overleggen eerder over leerlingen met problemen (score 2.5 resp. 2.0, $p < 0.05$);

X het bovenschoolse zorgtraject is beter geworden (score 2.5 resp. 2.0, $p < 0.01$);

X scholen weten beter waar ze terecht kunnen met leerlingen met problemen (score 2.6 resp. 2.1, $p < 0.01$).

Een mogelijke verklaring voor de gevonden samenhangen is dat sprake is van een positieve wisselwerking. Mensen zijn wellicht juist mede door de toename van de diverse activiteiten ook steeds minder tijd kwijt aan het opstellen van een onderwijskundig rapport. Bijvoorbeeld: als er tussen leerkrachten meer overleg is over leerlingen met problemen komt de opsteller van het onderwijskundig rapport wellicht sneller tot een goede probleemanalyse; in geval een school meer gebruik maakt van de schoolbegeleidingsdienst beschikt ze mogelijk sneller over de gevraagde onderzoeksverslagen.

Grootste verandering door het onderwijskundig rapport

Op de open vraag welke de voor de school grootste veranderingen zijn door het onderwijskundig rapport geven dertig respondenten aan dat het onderwijskundig rapport vooral heeft geleid tot een beter leerlingvolgsysteem, betere registratie en dossiervorming. Twintig respondenten zien als grootste veranderingen dat de leerkrachten meer aandacht hebben voor leerlingen met problemen en dat ze tevens hebben geleerd deze problemen beter te signaleren en formuleren. Eveneens twintig respondenten hebben voornamelijk nadelen ervaren. Zij benadrukken de toename van het werk, de extra tijdsinvestering en de toegenomen administratie.

Overige veranderingen die de respondenten melden, zijn de grotere aandacht voor de rol van de school zelf bij de opvang van de leerling (4), de grotere betrokkenheid van leerkrachten bij probleemleerlingen (4) en de functie van het onderwijskundig rapport als drempel voor de verwijzing naar het S(B)O (4).

Tien procent merkt op dat het onderwijskundig rapport weinig veranderingen teweeg heeft gebracht, ofwel omdat de school altijd al veel aandacht besteedde aan probleemleerlingen ofwel omdat men de veranderingen toeschrijft aan het WSNS-beleid in het algemeen.

4.2.4 Overgang van RVC naar PCL

Per augustus 1998 zijn de taken van de regionale verwijzingscommissie door de Permanente Commissie Leerlingenzorg overgenomen. Bijna een jaar later, in juni 1999, heeft 80 procent van de onderzochte scholen al eens een onderwijskundig rapport ingediend bij de PCL. We hebben de scholen gevraagd welke effecten de overgang van RVC naar PCL volgens hen heeft op de verwijzingsprocedure. In alle gevallen gaan de meeste respondenten er vanuit dat er nauwelijks iets verandert. Soms geldt dit zelfs voor (meer dan) de helft van de respondenten, met name waar het gaat om de objectiviteit van de beoordelingen (60%), het aantal verwijzingen naar het SBO (54%) en de bruikbaarheid van de onderwijskundige rapporten (50%). Veranderingen die door relatief veel respondenten worden verwacht, zijn dat in het onderwijskundig rapport meer aandacht moet worden besteed aan de genomen maatregelen (38%), de duur van de behandelingstermijnen korter wordt (28%) en de eisen die gesteld worden aan de volledigheid van de onderwijskundige rapporten hoger zullen worden (27%). Bijna een kwart van de respondenten ten slotte verwacht dat de PCL minder vaak een beschikking voor het SBO zal geven dan de RVC. Voor alle aspecten geldt dat ongeveer een kwart van de respondenten hierover geen mening heeft (zie tabel 4.11).

Tabel 4.11 - Effecten van de overgang van RVC naar PCL voor de verwijzingsprocedure, volgens de respondenten (n = 172)

<i>Gevolgen voor de behandelingstermijn</i>	
de behandelingstermijnen bij de PCL zullen langer zijn dan bij de RVC	11
de behandelingstermijnen bij de PCL zullen korter zijn dan bij de RVC	28
geen gevolgen voor de behandelingstermijnen	34
geen mening	27

Gevolgen voor de eisen die worden gesteld aan de volledigheid van de onderwijskundige rapporten

De PCL stelt hogere eisen aan de volledigheid	27
de PCL stelt lagere eisen aan de volledigheid	1
geen gevolgen voor eisen aan volledigheid	48
geen mening	27

Gevolgen voor de mate waarin scholen aandacht moeten besteden aan de maatregelen

die zij zelf al genomen hebben om de leerling op te vangen

scholen zullen meer aandacht moeten besteden aangenomen maatregelen	3
scholen zullen minder aandacht hoeven besteden aan genomen maatregelen -	
geen gevolgen	43
geen mening	19

Gevolgen voor de objectiviteit van beoordeling van de aanvraag

de PCL zal een objectievere beoordeling geven dan de RVC	8
de PCL zal een minder objectieve beoordeling geven dan de RVC	7
geen gevolgen voor de objectiviteit van de beoordeling	61
geen mening	25

Gevolgen voor bruikbaarheid van de adviezen voor de verdere aanpak van de leerlingen

de PCL geeft adviezen die beter bruikbaar zijn	17
de PCL geeft adviezen die minder bruikbaar zijn	2
geen gevolgen voor de bruikbaarheid	50
geen mening	32

Gevolgen voor de verwijzingen naar het SBO

de PCL zal vaker een beschikking geven voor het SBO dan de RVC	1
de PCL zal minder vaak een beschikking geven voor het SBO dan de RVC	2
geen gevolgen voor de verwijzingen naar het SBO	54
geen mening	24

Aan de respondenten is gevraagd welke aanbeveling zij de PCL op grond van hun ervaringen met de RVC willen geven. Hieronder volgen hun suggesties met tussen haakjes het aantal respondenten.

Directere communicatie tussen PCL en aanvrager (16)

De aanvragers achten persoonlijk contact met de PCL tijdens de aanvraagprocedure zeer wenselijk. Zij geven graag een

mondelinge toelichting op de aanvraag en zouden het prettig vinden als PCL-medewerkers persoonlijk de leerling komen observeren en gesprekken hebben met leerkrachten. Sommigen vinden het onbevredigend om alleen op de hoogte gesteld te worden van het uiteindelijke besluit. Zij stellen prijs op de argumentatie van de PCL (hoe is zij tot het besluit gekomen?) zodat de school ervan kan leren.

Snellere besluitvormingsprocedure (11)

De aanvragers stellen een snelle besluitvormingsprocedure op prijs. De wachttijd op een beschikking kan volgens hen niet kort genoeg zijn.

Neem de school serieus (9)

Deze aanvragers merken op dat als zij een aanvraag doen het vaak om zeer moeilijke gevallen gaat. Vaak heeft de school al van alles geprobeerd om de leerling op te vangen en het is dan zeer frustrerend als de leerling niet verwezen wordt. >Als een school een kind aanmeldt is de nood hoog en deze nood wordt teveel onderschat=.

Zorg voor nauwe banden met andere instanties (6)

Enkele aanvragers raden aan om nauwer samen te werken met de schoolbegeleidingsdienst, het zorgplatform en andere PCL=s. Als de PCL nauwere contacten heeft met zorgteam en SBD dan is ze beter op de hoogte van een probleemsituatie en hoeft de aanvrager niet alle informatie aan te leveren. Een voordeel van nauwere samenwerking met andere PCL=s betreft de plaatsing in een andere regio. Als plaatsing binnen de eigen regio niet mogelijk is, kan meteen gekeken worden of de leerling in een andere regio terecht kan, zonder een hele nieuwe procedure te starten.

Zorg voor eenvoudiger onderwijskundig rapport (4)

Een beknopt formulier met eventuele bijlagen wordt op prijs gesteld. Herhaling van informatie moet zoveel mogelijk worden voorkomen. Verder moet de PCL duidelijk aangeven aan welke eisen het onderwijskundig rapport moet voldoen.

Voorkom wachtlijsten voor SBO (4)

Indien een positieve beschikking gegeven wordt moet onmiddellijke plaatsing in het speciaal basisonderwijs mogelijk zijn.

Flexibele opstelling (3)

De PCL moet niet te strak vasthouden aan de procedure en flexibel omgaan met gegevens die niet beslissend zijn voor de beoordeling. Eén van de aanvragers merkt op dat de IQ-score minder strikt gehanteerd zou kunnen worden.

Ook advisering en begeleiding (3)

Enkele aanvragers geven aan behoefte te hebben aan advisering en begeleiding vanuit de PCL.

Andere suggesties

En verder noemt een enkeling: ouderboekjes in Turks, Marokkaans en Arabisch; regionale verbreding (minimaal 5 Samenwerkingsverbanden per PCL); adviezen geen permanent karakter geven maar meer in de trant van: >leerling is momenteel niet toelaatbaar voor SBO=; meer praktijkgerichte adviezen, ze zijn nu vaak te theoretisch; de PCL zou ook over verwijzingen naar andere vormen van speciaal onderwijs moeten adviseren.

4.3 Samenvatting

In dit hoofdstuk is verslag gedaan van de ervaringen die basisscholen gedurende de schooljaren 1996/97 en 1997/98 hebben opgedaan met het onderwijskundig rapport en de effecten ervan. Van de 176 respondenten zijn de meesten in de functie van intern begeleider belast met het opstellen van onderwijskundige rapporten.

De ervaringen die de onderzochte scholen hebben opgedaan met het opstellen van onderwijskundige rapporten varieert nogal. Opgeteld over beide jaren loopt het aantal rapporten per school uiteen van één tot dertig. Ruim de helft stelde één tot drie onderwijskundige rapporten per jaar op. De meeste scholen maakten gebruik van het modelrapport van het procesmanagement WSNS of een variant daarvan, ontwikkeld door het samenwerkingsverband of de RVC. Het verzamelen van

informatie en het rapporteren kostte de scholen gemiddeld zes uur per onderwijskundig rapport.

Bij het opstellen van een onderwijskundig rapport hebben de aanvragers de meeste moeite met het beschrijven van de factoren waaraan de leer- en gedragsproblematiek wordt toegeschreven en de maatregelen die nodig zijn voor het oplossen van de problematiek. Zij merken op dat het vaak gaat om complexe problemen waarvan de achtergronden lang niet altijd duidelijk zijn en de mogelijke oplossingen onbekend.

Bezien over beide jaren is het bij ruim de helft van de scholen wel eens voorgekomen dat zij een leerling eigenlijk wilden doorverwijzen naar het SBO of zmk maar dit niet of niet onmiddellijk deden. Redenen hiervoor waren dat ze wilden kijken of de leerling zich nog positief zou ontwikkelen of dat de ouders niet bereid waren om hun medewerking te verlenen. Bijna al deze scholen hebben speciale maatregelen genomen om de leerling op te vangen, zoals het inschakelen van een remedial teacher en/of interne begeleider, en het toepassen van een andere leer methode. Een groot deel van deze scholen geeft aan dat zich als gevolg van de opvang problemen hebben voorgedaan. De meest genoemde problemen betreffen de stagnatie van schoolvorderingen en de toename van de sociaal-emotionele problematiek bij de leerling.

Het onderwijskundig rapport heeft weinig invloed op het handelen van leerkrachten. Wel vindt nu, in vergelijking met vroeger, wat meer intercollegiaal overleg plaats over leerlingen met problemen. De scholen constateren dat zij als gevolg van het onderwijskundig rapport leerlinggegevens beter zijn gaan registreren en dat de aandacht voor probleemleerlingen is toegenomen. Op het niveau van het samenwerkingsverband leidt het onderwijskundig rapport tot een verbetering van het bovenschoolse zorgtraject. Ook weten scholen beter waar ze terecht kunnen met leerlingen met problemen. Sommigen merken op dat niet zozeer het onderwijskundig rapport de genoemde effecten teweeg brengt als wel de algehele ontwikkeling in WSNS-kader binnen de school en het samenwerkingsverband.

Tot slot hebben de scholen op grond van hun ervaringen met de RVC enkele aanbevelingen voor de PCL. Zij achten directere communicatie tussen PCL en aanvrager zeer wenselijk; ze stellen een snellere besluitvormingsprocedure op prijs; zij vragen de PCL om de school serieus te nemen en om te zorgen voor nauwe banden met de andere zorginstanties in het samenwerkingsverband, zoals de SBD en het zorgplatform.

5 Conclusies omtrent het gebruik van het onderwijskundig rapport

In dit hoofdstuk presenteren we de conclusies uit het onderzoek. Uitgangspunt hierbij vormen de onderzoeksvragen zoals die zijn geformuleerd in het eerste hoofdstuk. Aansluitend geven we enkele beleidsaanbevelingen.

5.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De te beantwoorden onderzoeksvragen betreffen achtereenvolgens:

1. de ervaringen van basisscholen met het onderwijskundig rapport;
2. de gevolgen voor de verwijzing van leerlingen;
3. de gevolgen voor de zelfevaluatie van leerkrachten en scholen;
4. andere gevolgen van het onderwijskundig rapport;
5. implicaties van de taakverandering van de PCL voor het onderwijskundig rapport.

5.1.1 De ervaringen van basisscholen met het onderwijskundig rapport

In deze paragraaf vindt beantwoording plaats van de eerste onderzoeksvraag naar de ervaringen van basisscholen met het onderwijskundig rapport. De nadruk ligt hierbij op de ervaringen van scholen rond het opstellen in technische zin van het onderwijskundig rapport. De ervaringen van scholen anderszins, in de zin van de ervaren consequenties van het gebruik van het onderwijskundig rapport, komen in de paragrafen 5.1.2 tot en met 5.1.4 aan de orde.

Als achtergrondinformatie geven we eerst, op basis van de inventarisatie bij de RVC=s, een overzicht van de stand van zaken ten aanzien van vorm en inhoud van het onderwijs-

kundig rapport, de procedures en termijnen die ermee verbonden zijn, en de besluitvorming.

Stand van zaken onderwijskundig rapport

- X Het meest gebruikte onderwijskundig rapport was het model van het procesmanagement WSNS of een variant hiervan, die veelal was samengesteld door het samenwerkingsverband of RVC. De gebruikte onderwijskundige rapporten zijn qua inhoud en vorm aldus vrij uniform.
- X In 1997 zijn bij de betrokken (eenendertig) RVC=s gemiddeld 273 leerlingen uit het reguliere basisonderwijs aangemeld, in 1998 waren dat er 225. Slechts een klein deel van de aanvragen werd niet in behandeling genomen: in 1997 ging het om 1,5 procent en in 1998 om 1,8 procent. Meestal had dit als reden dat de aanvrager de aanvraag in tweede instantie alsnog terugtrok of dat de leerling in aanmerking kwam voor een ander type speciaal onderwijs dan SBO of zmk.
- X Onvolledige aanvragen kwamen regelmatig (in 20% van de gevallen) voor. Meestal ontbrak dan informatie over de genomen didactische en pedagogische maatregelen of het verslag van het psychologisch onderzoek.
- X Voor de procedure van aanmelding tot beschikking staat wettelijk een termijn van acht weken. Volgens de RVC=s werden de aanvragen bijna altijd binnen deze termijn verwerkt. Twintig procent van de scholen geeft echter aan dat zij gemiddeld langer dan acht weken moesten wachten op een besluit. De helft kreeg overigens wél vrij snel (binnen vijf weken) bericht.
- X De RVC=s hadden gedurende de besluitvorming betrekkelijk weinig contact met andere betrokkenen. Bij circa 10 procent van de aanmeldingen was er contact met de school waar de leerling vandaan kwam. Overleg met de ouders, toekomstige scholen en andere instanties vond in circa 4 procent van de gevallen plaats.
- X Ruim de helft van de RVC=s heeft te maken gehad met één of enkele bezwaarschriften. Meestal ging het om één à twee bezwaren per jaar. In ongeveer de helft van alle gevallen (23 van de 46 in 1997 en 17 van de 41 in 1998) leidde een bezwaarprocedure tot een herziening van het besluit van de RVC.

Beroepsprocedures waren vrijwel niet aan de orde. Slechts twee RVC=s hebben hiermee te maken gehad. In beide gevallen hield hun besluit uiteindelijk stand.

X De meerderheid van de RVC=s (93 % in 1997, 81 % in 1998) heeft één of enkele hoorzittingen georganiseerd. Deze vonden plaats wanneer de RVC nadere informatie nodig had voor de besluitvorming of in geval de beschikking dreigde af te wijken van de aanvraag. In 1997 betrof het drie procent en in 1998 twee procent van het totaal aantal aanvragen.

X Over het algemeen was het oordeel van de RVC=s over de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten voldoende tot ruim voldoende. Onderscheiden naar de diverse kwaliteitscriteria gaven zij, desgevraagd, de volgende cijfers:

. bruikbaarheid voor beoordeling RVC	7
. bruikbaarheid voor toekomstige scholen	5
. volledigheid	6.5
. leesbaarheid	6
. aandacht voor genomen maatregelen	5.5
. aandacht voor de effecten van de getroffen maatregelen	5
. recentheid van onderzoeksgegevens	7
. informatiegehalte van de onderzochte gegevens	6.5
. totaal oordeel over de onderwijskundig rapporten	6.5

Veertig procent van de RVC=s constateerde wat betreft de kwaliteit van de onderwijskundige rapporten verschillen tussen de samenwerkingsverbanden. (Het aantal SWV=s per RVC liep uiteen van 2 tot 13.) De verschillen betroffen onder andere de volledigheid en de uitgebreidheid van de rapportages en de aanwezigheid van handelingsplannen. Ook merkten enkele RVC=s op dat de aanvragen van betere kwaliteit waren wanneer de commissie leerlingenzorg uit het SWV betrokken was bij het voortraject.

Alle RVC=s constateerden verschillen tussen afzonderlijke scholen. Zij geven aan dat er grote variatie was in uitgebreidheid van de verslaglegging, zorgvuldigheid, diepgang en abstractieniveau. Ook verschilden de onderwijskundige rapporten wat betreft de aanwezigheid van handelingsplannen, van feitelijke gegevens (toetsgegevens) en van de visie van de leerkracht.

X Het aantal beschikkingen, S(B)O-S(B)O-verwijzingen inbegrepen, bedroeg per RVC in 1997 gemiddeld 270 en in 1998 232. Beschikkingen voor het SBO zijn het meest afgegeven. Verwijzingen naar de eigen of een andere basisschool vonden nauwelijks plaats. De meeste beschikkingen strookten met de aanvraag. Afwijkingen deden zich bij de meeste RVC=s slechts in enkele gevallen (minder dan tien) voor.

Het opstellen van het onderwijskundig rapport door de scholen

Op veruit de meeste scholen is de intern begeleider belast met het opstellen van het onderwijskundig rapport. Daarnaast is de leerkracht van de betreffende leerling hier ook bijna altijd bij betrokken. Op bijna de helft van de scholen participeert (tevens) de Remedial Teacher en op ruim een kwart van de scholen het schoolhoofd.

De ervaring van scholen met het opstellen van een onderwijskundig rapport in de schooljaren 1996/97 en 1997/98 varieert nogal. Gezien over beide jaren loopt het aantal leerlingen waarvoor een school een onderwijskundig rapport moest opstellen, uiteen van één tot dertig, met een gemiddelde van zeven. Ruim de helft van de scholen stelt jaarlijks één tot drie onderwijskundige rapporten op.

Bijna alle scholen (93%) maakten gebruik van een model onderwijskundig rapport. Meestal betrof dit het model van het procesmanagement WSNS of een variatie daarop, ontwikkeld door het samenwerkingsverband of de RVC. Op de helft van de scholen was een computerversie van het onderwijskundig rapport aanwezig. In het schooljaar 1996/97 werd deze versie door 43 procent van degenen die erover beschikten (weleens) gebruikt. In het schooljaar 1997/98 gold dit voor 57 procent.

Desgevraagd geeft tweederde van de scholen te kennen dat de informatie die nodig is om het onderwijskundig rapport op te stellen in alle gevallen direct in bruikbare vorm beschikbaar was. Voor twaalf procent gold dit meestal. Een kwart van de respondenten stond de informatie meestal niet

(4%) of zelfs helemaal nooit (21%) onmiddellijk ter beschikking.

Het verzamelen van de voor de rapportage benodigde informatie kostte de respondenten gemiddeld ruim drie uur, waarbij echter wel sprake is van een significant verschil tussen de twee groepen respondenten. De respondenten die aangaven dat de informatie (meestal) meteen aanwezig was, zijn gemiddeld 2,5 uur bezig geweest met het verzamelen van informatie. Degenen waarbij de informatie meestal niet direct voorhanden was, besteedden hieraan gemiddeld vijf uur.

Het invullen van het onderwijskundig rapport vergde eveneens bijna drie uur. Dit leidt tot een gemiddelde tijdbesteding van zes uur per onderwijskundig rapport.

Belangrijke bronnen van informatie vormden collega-leerkrachten voor gegevens over de schoolvorderingen en achtergrondgegevens van de leerling, de ouders van de leerling in verband met gegevens over de gezinssituatie, de schoolarts voor medische informatie en de schoolbegeleidingsdienst voor gegevens van het diagnostisch onderzoek.

Bij het opstellen van een onderwijskundig rapport hebben de aanvragers relatief weinig moeite met de beschrijving van de feitelijke (biografische en gezins-) gegevens van de leerling en de aard van de leer- of gedragsproblemen die zich bij deze leerling voordoen. Wel doet zich bij de beschrijving van de gezinssituatie een probleem voor ten aanzien van de betrouwbaarheid van de gegevens. Deze kan leiden tot terughoudendheid bij de informatievoorziening, zowel bij de ouders als bij de opstellers van het onderwijskundig rapport, waardoor gegevens ten onrechte ontbreken. Anderstaligheid van de ouders vormt soms een bijkomend probleem. De omschrijving van de factoren waaraan de leer- en gedragsproblematiek wordt toegeschreven en de maatregelen die nodig zijn voor het oplossen van de problematiek levert meer moeilijkheden op. De respondenten merken in dit verband op dat de oorzaken van de problematiek veelal meervoudig en complex zijn, de achtergrondgegevens in dit opzicht vaak onvolledig zijn en het tot slot niet eenvoudig is een en ander helder te

formuleren. Wat betreft het beschrijven van de maatregelen die nodig zijn voor het oplossen van de problematiek komt hier nog bij dat zich een soort paradox kan voordoen: >De school draagt een leerling voor verwijzing voor omdat ze geen mogelijke oplossingen (meer) zien. Vervolgens wordt gevraagd de oplossingen te omschrijven!= Ook hebben sommigen, naar eigen zeggen, te weinig inzicht in het aanbod van het SBO om mogelijke oplossingen te kunnen geven.

5.1.2 Gevolgen voor de verwijzing van leerlingen

In deze paragraaf ligt de nadruk op de gevolgen van het gebruik van het onderwijskundig rapport voor de opvang en verwijzing van leerlingen met problemen. Concrete vragen zijn: Heeft het onderwijskundig rapport tot gevolg dat leerlingen die voorheen verwezen zouden zijn, nu niet meer of sterk vertraagd worden verwezen? Zijn er indicaties dat een en ander schadelijke effecten voor leerlingen heeft en, zo ja, in welke mate en in welke zin? Of is er juist sprake van positieve effecten en worden de problemen na enige tijd niet meer als nijpend ervaren?

Op ruim de helft van de scholen is het in de onderzochte periode (schooljaren 1996/97 en 1987/98) voorgekomen dat een leerling die eigenlijk voor het SBO of zmk in aanmerking kwam, niet of niet onmiddellijk werd verwezen. In totaal ging het hierbij jaarlijks om een kleine 160 leerlingen.

Veelal bestond hiervoor een positieve reden en wilden de betrokken scholen bezien of de leerlingen zich alsnog in gunstige zin zouden kunnen ontwikkelen. Een ander, relatief veel genoemd argument om niet direct tot verwijzing over te gaan, had te maken met de ouders. [Op vrijwel alle scholen (96%) vindt altijd overleg plaats met de ouders van de leerlingen die zij willen verwijzen.] Dit varieerde van ouders die er op aandrongen hun kind op de reguliere school te handhaven tot ouders die stellig niet bereid waren hun medewerking te verlenen aan de verwijzing van hun kind. Slechts twee scholen gaven aan dat (ook) het gebruik van het onderwijskundig rapport tot uitstel van verwijzing heeft geleid, omdat er voor deze rapportage te weinig tijd was.

De besluitvormingstermijn bij de RVC kan eveneens een zekere vertraging van de verwijzing tot gevolg hebben. De wettelijk termijn van acht weken is meestal niet overschreden. In beide jaren moest ruim 20 procent van de onderzochte scholen langer wachten. Een iets hoger percentage geeft aan dat de duur van de besluitvormingsprocedure (waaronder dus ook termijnen van

minder dan 8 weken) heeft geleid tot problemen met de opvang van de betreffende leerling.

Bijna alle scholen die een leerling wilden doorverwijzen maar dit niet of niet onmiddellijk deden, hebben speciale maatregelen getroffen om de leerling op te vangen. Veel genoemde maatregelen zijn het inschakelen van een remedial teacher, een interne begeleider en het toepassen van een andere leer methode. Ook de schoolbegeleidingsdienst is regelmatig te hulp geroepen. Er is opvallend weinig gebruik gemaakt van het bovenschools zorgtraject. Dit betekent dat de nieuwe procedure rond de verwijzing van leerlingen (nog) niet heeft geleid tot veranderingen in het traject dat aan de verwijzing vooraf gaat. De opvang van zorgleerlingen lijkt vooral nog een schoolinterne aangelegenheid. Op het niveau van de samenwerkingsverbanden lijkt deze nog niet goed te functioneren. Wellicht dat de huidige situatie, waarin de PCL in plaats van de RVC betrokken is bij de verwijzingsprocedure, hierin verandering kan brengen. We gaan hier in paragraaf 5.2 nader op in.

De maatregelen voor de opvang van de zorgleerlingen hebben op ruim een kwart van de betrokken scholen veelal het gewenste effect. Voor het merendeel geldt dit meestal niet (66%) of nooit (6%). De meest genoemde problemen betreffen stagnatie van de schoolvorderingen van de betrokken leerlingen en toenemende sociaal-emotionele problematiek. Toename van de gedragsproblematiek, overbelasting van de leerkracht en gebrek aan aandacht voor andere leerlingen vormden op ruim eenderde van de scholen een probleem.

Niettemin is het op bijna de helft van de scholen (45 van de 93) ook voorgekomen dat de situatie zich door de opvang zo gunstig ontwikkelde dat SBO- of zmk-plaatsing niet meer nodig was. Hierbij ging het jaarlijks per school meestal om één of twee leerlingen, in totaal 44 leerlingen in 1996/97 en 55 leerlingen in 1997/98.

De geringe invloed van het gebruik van het onderwijskundig rapport op school- en samenwerkingsverbandniveau weerspiegelt zich ook op het niveau van de RVC=s. De helft van de RVC=s ziet in hun regio over de afgelopen drie jaar

in het aantal verwijzingen naar het lom, iobk, mlk of zmok geen duidelijke trend, een kwart signaleert een toename en eveneens een kwart een afname. Zowel de stijging als de daling worden door de respondenten bovendien niet toegeschreven aan het onderwijskundig rapport als wel aan het WSNS-beleid in het algemeen. De oorzaak van het groeiend aantal meldingen wordt gezocht in de toenemende aandacht voor de problemen van de leerlingen en de beschikbaarheid van voorzieningen. In combinatie met grote klassen en de zware taakbelasting van leerkrachten zou dit leiden tot snellere doorverwijzing. De daling zou het gevolg zijn van de veranderde attitude van scholen. Deze zouden er meer op gericht zijn eerst zelf met de leerlingen met problemen aan de slag te gaan, bewuster met hen om te gaan. Verder zou er ook in de nascholing voor docenten meer aandacht bestaan voor zorgverbreding.

5.1.3 Gevolgen voor de zelfevaluatie van leerkrachten en scholen

De derde onderzoeksvraag betreft de gevolgen van het onderwijskundig rapport voor de kwaliteit van zorg in de klas en op schoolniveau. Zijn de leerkrachten en scholen zich dankzij het OWR en de RVC meer dan voorheen bewust van hun eigen aandeel in het ontstaan van onderwijsleerproblemen? En zijn zij er meer toe geneigd het eigen functioneren kritisch te bezien en, indien nodig, te versterken?

Gevolgen voor de leerkrachten

Hoewel de leerkrachten vrijwel altijd betrokken zijn bij het opstellen van het onderwijskundig rapport, is de invloed ervan op hun handelen, volgens de interne begeleiders van de betrokken scholen, vooralsnog beperkt. Het gaat hierbij om leerkrachttaken als signalering, definiëring en behandeling van onderwijsleerproblemen en ook de eigen deskundigheidsbevordering. Collegiaal overleg over zorgleerlingen vindt wel wat meer dan voorheen plaats. Een mogelijk nadelig gevolg van het onderwijskundig rapport, in die zin dat de leraren het zouden kunnen opvatten als een controlemiddel, werd evenmin signaleerd.

Gevolgen voor de scholen

Op schoolniveau zijn de gevolgen van het onderwijskundig rapport met name merkbaar waar het gaat om het vastleggen van gegevens. Het onderwijskundig rapport heeft geleid tot betere registratie van leerlinggegevens en nadere uitwerking van leerlingvolgsystemen. Meer specifiek ten aanzien van leerlingen met problemen heeft het aangezet tot het beter bijhouden van dossiers, verdere ontwikkeling van het leerlingzorgsysteem, en verdere inburgering van het werken met handelingsplannen.

Het gebruik van het onderwijskundig rapport heeft op de scholen in het algemeen niet geleid tot meer inzet van SBD, SBO-expertise of RT. Wel bestaan er in dit opzicht verschillen tussen veel en weinig verwijzende scholen. Weinig verwijzende scholen maken sinds de invoering van het onderwijskundig rapport wel relatief meer gebruik van de SBD en RT, terwijl dit voor veel verwijzende scholen niet geldt.

Gevolgen voor de samenwerkingsverbanden

Op het niveau van de samenwerkingsverbanden beperkt de invloed van het onderwijskundig rapport zich ook vooral nog tot de meer procedurele kant. De procedures zijn duidelijker geworden: >het bovenschoolse zorgtraject is beter geworden= en >scholen weten beter waar ze terecht kunnen met leerlingen met problemen=. De daadwerkelijke onderlinge samenwerking van de scholen en de gebruikmaking van elkaar expertise lijken nog nauwelijks versterkt.

Geconcludeerd kan worden dat het gebruik van het onderwijskundig rapport en de RVC niet tot verstrekkende veranderingen hebben geleid. Scholen houden de vorderingen van leerlingen beter bij en zetten ook over zorgleerlingen meer op papier. Verder is - mede hierdoor - het collegiaal overleg wat toegenomen. Op het niveau van het samenwerkingsverband zijn eveneens vooral de procedures rond de opvang verbeterd. Dit zijn winstpunten, die evenwel niet zonder meer (kunnen) worden toegeschreven aan het onderwijskundig rapport. Eerdere ontwikkelingen en beleidsmaatregelen, met name WSNS, hebben hier, zo opperen de respondenten, wellicht meer aan bijgedragen. De attitude

van scholen en leerkrachten, in de zin van eigen verantwoordelijkheid en zelfreflectie in geval van leerlingenproblematiek, alsook de geboden zorg lijken (nog) niet echt aan verandering onderhevig. Dit zou misschien ook te veel verlangd zijn van een toch formele, bovenal schriftelijke procedure met een afstandelijke instantie als de RVC. De inzet van de PCL van de samenwerkingsverbanden leidt vanwege de grotere nabijheid en betrokkenheid mogelijk tot meer inhoudelijke veranderingen. Het is zeer waarschijnlijk dat meer persoonlijke gedachtenuitwisselingen en feedback op basis van kennis van de specifieke plaatselijke situatie met het oog op attitude- en gedragsveranderingen effectiever zijn.

5.1.4 Andere gevolgen van het onderwijskundig rapport

Rest de vraag in hoeverre het gebruik van het onderwijskundig rapport nog andere, positieve of negatieve, gevolgen heeft. De vraag naar de grootste verandering voor de scholen vormt voor wat betreft de positieve gevolgen een bevestiging van de eerdere bevindingen. Voordelen die worden genoemd, zijn een meer uitgewerkt leerlingvolgsysteem, betere registratie en dossiervorming, toenemende aandacht voor en betere signalering van problemen bij leerlingen en betere probleemdefiniëring en -omschrijving. Er zijn echter ook scholen voor wie de nadelen overwegen. Deze scholen benadrukken de toename van de werkdruk, de benodigde extra tijdinvestering en de administratieve rompslomp.

5.1.5 Implicaties van de taakverandering van de PCL

Per 1 augustus 1998 zijn de taken rond de verwijzing van leerlingen naar het SBO overgedragen aan de Permanente Commissies Leerlingenzorg. Een groot verschil met de RVC=s is dat de PCL gevormd wordt door mensen uit het samenwerkingsverband. Op het moment van dit onderzoek had de PCL de nieuwe beoordelingsfunctie al bijna een jaar. Op grond van de bevindingen bij de RVC=s en basisscholen volgt hier een beschouwing over de mogelijke invloed van deze

taakverandering op het gebruik van het onderwijskundig rapport en het aantal verwijzingen.

De scholen verwachten over de hele linie slechts kleine accentverschuivingen in het gebruik en de beoordeling van het onderwijskundig rapport. De scholen verwachten nog het meest dat ze meer dan voorheen zullen worden aangesproken op de eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van de zorg voor leerlingen met problemen, waardoor de aandacht in de onderwijskundige rapporten naar verhouding meer zal liggen op de maatregelen die de school voor de opvang heeft genomen. Ook de verwachtingen van de RVC=s gaan in deze richting. Ook zij verwachten dat er in de rapportages meer nadruk zal komen te liggen op de door de scholen zelf genomen maatregelen en de effecten ervan. Verder denken zij dat de onderwijskundige rapporten meer handelingsgericht zullen zijn en vollediger zullen worden ingevuld. Vooral de kortere lijnen tussen aanvrager (basisschool) en beoordelaar (PCL) zouden hierin van betekenis zijn. Deze worden bevorderlijk geacht voor goede, directe communicatie en snelle uitwisseling van gegevens.

Wat betreft de verwijzing van leerlingen naar het speciaal basisonderwijs worden ook geen opzienbarende veranderingen verwacht. Wel wordt in het algemeen meer rekening gehouden met een beperkte daling van het aantal dan met een stijging. Geredeneerd wordt vanuit de aanleveringszijde: basisscholen zouden als gevolg van streefcijfers en financiële consequenties van doorverwijzen in de toekomst minder snel een aanvraag voor SBO indienen, alsook vanuit de beoordelingszijde: de nauwere banden tussen PCL en samenwerkingsverbanden zouden ertoe leiden dat er binnen het samenwerkingsverband vaker andere oplossingen gevonden worden, zoals verwijzing naar een andere reguliere basisschool. Hierdoor zouden de PCL=s minder snel een beschikking voor het SBO geven dan de RVC. Slechts een enkeling voorziet een toename van het aantal verwijzingen nu de PCL de beoordelingsfunctie heeft. De redenering is dat het SBO via de PCL meer zicht heeft op de leerlingen in het basisonderwijs en probleemleerlingen sneller naar zich toe zal trekken.

Zowel de RVC=s als de scholen hebben desgevraagd suggesties gedaan voor verbetering van de gang van zaken rond het onderwijskundig rapport. De belangrijkste adviezen aan de PCL zijn:

- X Gebruik een zo beknopt mogelijk stramien voor de rapportage.
- X Bied de scholen ondersteuning bij het opstellen van het onderwijskundig rapport. Geef trainingen en daadwerkelijke hulp.
- X Bied de scholen hulp bij de opvang van zorgleerlingen in het BaO en hou in deze een vinger aan de pols.
- X Overleg intensief met de betrokken partijen: scholen, leerkrachten en ouders.
- X Ga samenwerking aan met andere instanties in het eigen SWV en met andere SWV=s.
- X Organiseer periodieke (bijv. jaarlijkse) evaluatiebesprekingen omtrent het gebruik van het OWR.
- X Probeer de procedure in een zo kort mogelijke tijd af te ronden.

5.2 Aanbevelingen voor het beleid

Op grond van de onderzoeksbevindingen kan worden geconcludeerd dat de invoering van het onderwijskundig rapport met name heeft geleid tot standaardisering van de rapportage en procedure bij de verwijzing van leerlingen naar het SBO (en zmk). Dit was één, maar zeker niet de belangrijkste doelstelling van de toepassing van het onderwijskundig rapport. De constatering dat het functionele gebruik van het onderwijskundig rapport verder beperkt is, zelfs als startdocument voor de verdere handelingsplanning, benadrukt de betrekkelijkheid van dit winstpunt. Echt inhoudelijke veranderingen in de zorg zijn nog niet tot stand gekomen. De opvattingen in de scholen over de aard van onderwijsleerproblemen (als interactionele en situationeel bepaalde problematiek in plaats van individuele leerlingenproblematiek) en hierop aansluitend over mogelijkheden voor remediëring, lijken niet fundamenteel gewijzigd. Op bovenschools niveau betreffen de veranderingen ook vooral de organisatie van het zorgtraject. De inhoudelijke samenwerking bij de zorgverlening lijkt nog gering. Het onderwijskundig rapport heeft kortom te veel het karakter van een geïsoleerd verschijnsel, van een formulier dat moet worden ingevuld zonder dat de meerwaarde duidelijk is. Voor scholen wegen de voor- delen (heldere beschrijving van de problematiek en van de aard en bereikte effecten van de geboden zorg) nauwelijks op tegen de nadelen (forse tijdinvestering). De inschakeling van de PCL in dit proces, in plaats van de RVC, kan alleen maar gunstig uitwerken. De procedure zal hierdoor gemakkelijker kunnen worden ingebed in de zorgstructuur van het samenwerkingsverband, waarmee ook de waarschijnlijkheid toeneemt dat deze daadwerkelijke invloed zal hebben op de opvang en verwijzing van leerlingen met problemen. Verder is de integratie van de verschillende binnen- en bovenschoolse zorgactiviteiten mogelijk gediend bij uitbreiding van de taken van de PCL in de sfeer van begeleiding en ondersteuning, uiteraard in samenwerking met andere onderwijsbegeleidingsinstellingen.

Een eventuele uitbreiding van het takenpakket van de PCL=s met het geven van begeleiding aan basisscholen bij de

opvang van zorgleerlingen dient evenwel niet ten koste te gaan van de uitvoering van de beoordelende taak. Met name vanuit het SO 2/3-veld zijn in dit verband al wat negatieve geluiden te horen. In sommige regio's wordt de wachtlijstproblematiek (met name in het SO-zmok) in verband gebracht met de overschrijding door de PCL's van de besluitvormingstermijnen (Inspectie van het Onderwijs, 2000). Anderen hebben inhoudelijke bezwaren tegen de beoordelingen van de PCL's omdat ze, uit gebrek aan inzicht in de 2/3-problematiek, vaak te terughoudend zouden zijn ten aanzien van terugplaatsing van deze leerlingen in het speciale basisonderwijs (Oudenhoven & Smeets, 1999). Het zwaartepunt van de werkzaamheden van de PCL betreft nu al, zeker ook getalsmatig, het WSNS-verband. Voorkomen moet worden dat de taken van de PCL ten aanzien van het 2/3-onderwijs te veel in de verdrukking komen. Als reactie op de meer inhoudelijke kritiek lijkt samenwerking tussen de PCL's en de toekomstige expertisecentra (in het kader van de Wet op de Expertise Centra) zeker aan te bevelen.

De vraag die tevens rijst is of het onderwijskundig rapport in de huidige vorm moet worden gehandhaafd. Het lijkt erg uitgebreid en sluit qua format niet goed aan op registratiesystemen die scholen al hebben.

Ter vereenvoudiging valt te overwegen het rapportagestramien meer voor te structureren. Dit maakt het invullen gemakkelijker en minder tijdrovend. Een nadeel van voorgestructureerde antwoorden is dat er weinig ruimte is voor nadere verdieping. De mogelijkheid tot mondelinge toelichting van de aanvrager in een gesprek met de PCL biedt hier stellig uitkomst en is gezien de nabijheid van de commissieleden goed te organiseren. Aan de kant van de aanvragers bestaat, blijkens dit onderzoek, uitdrukkelijke behoefte aan persoonlijk contact met de beoordelaars. De moeite die sommige aanvragers hebben met het schriftelijk rapporteren speelt in deze wens ook zeker een rol. Voor de commissie heeft een gesprek tot voordeel dat zij bij onduidelijkheden kan doorvragen en de benodigde informatie sneller boven tafel kan hebben.

Zoals gezegd, lijkt tevens een betere afstemming wenselijk tussen het onderwijskundig rapport en andere registratie- en rapportagesystemen van de betrokken (reguliere en

speciale) basisscholen. Bedoeld worden leerlingvolgsystemen, formulieren voor leerling-besprekingen, methodengebonden vorderingenregistratie alsook handelingsplan- en begeleidingsplandocumenten. Alle gegevens die een school vastlegt, zouden in principe inpasbaar moeten zijn in het onderwijskundig rapport. Dit voorkomt dubbelingen en als nutteloos ervaren papierwerk.

Een en ander betekent dat de nadruk in het beleid terecht minder is komen te liggen op landelijke uniformering van de rapportage en procedures rond verwijzing. De overdracht van de taken van de RVC aan de PCL is hierin van groot belang geweest. Doorgaand op deze ingezette weg dient het beleid zich ook verder te richten op nadere harmonisatie van de opvang van zorgleerlingen, de verwijzing en de verslaglegging op het niveau van de WSNS-samenwerkingsverbanden of, indien betrokken partijen daaraan de voorkeur geven, op dat van andere regio=s, bij voorbeeld SBD- of REC-regio=s. De landelijke richtlijnen kunnen zich dan beperken tot bepaalde rapportagerubrieken, minimale kwaliteitseisen en enkele procedurele voorschriften.

Hierop aansluitend zou verder onderzoek vooral het karakter moeten hebben van relatief kleinschalig implementatie-onderzoek, waarin inhoudelijke samenwerking en gezamenlijke inzet van beschikbare expertise centraal staan. De organisatorische basis voor samenwerking lijkt - zo blijkt uit de onderzoeksbevindingen - in de meeste samenwerkingsverbanden wel genoegzaam aanwezig. De tijd lijkt angebroken dat de betrokken partijen ook daadwerkelijk kunnen ervaren dat het werken volgens de afgesproken procedures hen concrete, inhoudelijke voordelen oplevert. De indruk bestaat dat, bij uitblijven van een dergelijke inhoudelijke impuls, de ontwikkelingen in de samenwerkingsverbanden dreigen te stagneren.

Literatuur

- Baltussen, M. (1997). Leerpunten vanuit de RVC. In: *WSNS. De volgende fase. Deel 3.* pp. 51-64, Den Haag: Procesmanagement Primair Onderwijs.
- Dulk, H.O. den (1997). Van RVC naar PCL. In: *Handboek WSNS, afl. E-16*, pp. 1-17. Alphen aan de Rijn: Samsom Tjeenk Willink.
- Inspectie van het Onderwijs (2000). *Plaatsingsproblematiek speciaal en voortgezet speciaal onderwijs. Plaatsingslijsten, onderzoekslijsten en thuiszitters. Situatie per medio januari 2000.* Utrecht.
- Leij, A. van der (1996). De RVC. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 35, 83-100 (themaboek >Inclusief Onderwijs=).
- Leij, A. van der, Dulk, H.O. den, Struiksma, A.J.C. & Kool, E. (1995). De RVC, een zaak van belang. In: *Procesmanagement WSNS: Handreiking, beoordeling en advisering. RVC-informatie.* =s-Hertogenbosch: Procesmanagement WSNS.
- Meijer, C.J.W. (1988). *Verwijzing gewogen: een studie naar de determinanten van verwijzing naar speciaal onderwijs.* Groningen: RION.
- Oudenhoven, D., Keyzer, M. de & Dröge, A. (1991). *De kwaliteit van het toelatingsonderzoek. Een onderzoek naar de wijze waarop diagnostici te werk gaan bij de uitvoering van het toelatingsonderzoek in het speciaal onderwijs.* Nijmegen: ITS.
- Oudenhoven, D. & Smeets, E. (1999). *Onderzoek naar de oorzaken van veranderingen in de leerlingenpopulaties van het 2/3-onderwijs.* Nijmegen: ITS.
- Peeters, L. (1999). *Zorg voor leerlingen: educatief computergebruik en geautomatiseerde archivering van*

- gegevens. In: *Beter omgaan met verschillen, afl. B-2*, pp.1-9. Alphen aan den Rijn: Samsom bv.
- Peschar, J.L. & Meijer, C.J.W. (1997). *WSNS op weg. De evaluatie van het >Weer Samen Naar School=-beleid*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Petersen, B. (1996). *Speciaal onderwijs en leerlingen zorg. Veranderingen voor de Commissies van Onderzoek*. Nijmegen: ITS.
- Petersen, B. & Oudenhoven, D. (1994). *Verwijzing naar het speciaal onderwijs: een analyse van regionale verschillen*. Nijmegen: ITS.
- Pluijm, J. Van der & Diepstraten, I. (1996). *Resultaten van de WSNS-monitor voor het schooljaar 1994/1995. Hoofdrapport. Een beschrijving van de manier waarop de samenwerkingsverbanden gestalte hebben gegeven aan de zorgplannen*. Tilburg: IVA.
- Procesmanagement WSNS (1995). *Model Onderwijskundig Rapport*. =s-Hertogenbosch: Procesmanagement WSNS.
- Procesmanagement WSNS en Procesmanagement Primair Onderwijs (1996). *Samenvatting van de Uitwerkingsnotitie WSNS bij >WSNS - de volgende fase=*. =s-Hertogenbosch: Procesmanagement WSNS; >s-Gravenhage: Procesmanagement PPO.
- Pijl, S.J. (1988). *Het gebruik van diagnostische informatie*. Groningen: RION.
- Pijl, Y.J. (1997). *Twintig jaar groei van het speciaal onderwijs*. De Lier: Academisch Boeken Centrum.
- Rijksinspectie voor het Speciaal Onderwijs (1986). *Commissies van Onderzoek in het speciaal onderwijs: grenswachters of gidsen?* =s-Gravenhage: Ministerie O&W.